

LLUC

SETEMBRE-OCTUBRE 1988

NÚM. 746

225 PTS.

***ESTAT I PERSONA A LA
SOCIETAT ACTUAL***

PLA
PRIVAT
DE
JUBILACIÓ

Per a cobrar
un bon sou
tota la vida.

BANCA CATALANA
BANC INDUSTRIAL DE CATALUNYA
BANC INDUSTRIAL DEL MEDITERRANI
BANC DE BARCELONA

LLUC

REVISTA BIMESTRAL

ANY LVIII

SETEMBRE-OCTUBRE 88

N.º 746

Direcció:

PP. Missioners dels Sagrats Cors
 Monestir de La Real
 07010 Ciutat de Mallorca

Informació i correspondència:

Apartat de correus 619
 07080 Palma de Mallorca
 Telèfon 75 04 95

Director:

Bartomeu Suau Tugores

Conseller Delegat:

Ramon Ballester i Vives

Cap de Redacció:

Pere J. Llabrés i Martorell

Consell de Redacció:

Miquel Gayà i Sitjar
 Gabriel Janer Manila
 Maria de la Pau Janer Mulet
 Joan Mas i Vives
 Leonard Muntaner i Mariano

Administrador:

Gaspar Alemany i Ramis

Subscripció: 1.300 ptes. anuals
 Estranger: 1.500 ptes. anuals
 Preu de l'exemplar: 225 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Portada:

Foto arxiu «Diario de Mallorca»

Fotocomposició i impressió:

Taller Gràfic Ramon
 Jaume Balmes, 43 - Tel. 75 44 32
 07004 Palma de Mallorca

Dipòsit legal: P.M. 276-1958
 I.S.S.N. 0211-092 X

SUMARI

Pàg.

- 2 EDITORIAL:** En el Parlament balear hi ha una qüestió d'actualitat: la **Reforma de l'Estatut** d'autonomia. La nostra migrada autonomia, i les seves perspectives de futur són altre cop motiu de debat.
- 3 DOSSIER: Estat i persona a la societat actual.** Fa quatre anys que es va constituir el grup **Blanquerna**, grup de reflexió i d'estudi que ja ha organitzat quatre seminaris a Lluc.
- Pòrtic** introdueix aquest dossier que recull bona part de ponències, llegides els dos seminaris passats, i que tracten fonamentalment de la relació i confrontació entre estat i persona en el món d'avui.
- 4** Sebastià Urbina, professor de Filosofia del Dret, planteja **L'Estat com a idea de progrés:** quina relació hi ha actualment entre Estat i progrés, i els punts flacs o negres d'aquesta relació.
- 8 La necessària estructuració de la societat civil** fou aquest setembre el títol de la ponència de Max Cahner, molt cenyida a la realitat del Principat i dels altres Països Catalans.
- 14** Damià Pons i Pons tracta de **L'associacionisme i el procés de la normalització cultural**, que té ben en compte la realitat més immediatament històrica i l'actual del nostre poble.
- 17 Progrés i valors** és el títol de la ponència, llegida enguany, de Gabriel Amengual Coll. És una presentació lúcida de la situació i confrontació d'aquestes dues realitats en el món d'avui.
- 23** Bartomeu Bennàssar: **Condicionaments de la persona en la societat mallorquina actual.** El marc neo-conservador, l'oci i la decadència, una societat indefinida... són presents en aquest article per donar-nos la dimensió real de com els mallorquins som manipulats i configurats en la societat en què estam immersos.
- 32** Enguany **la Caixa** celebra el LXXV aniversari del seu establiment a les Balears. Dins aquest marc commemoratiu ha organitzat un concert extraordinari: El Messies, de Händel, interpretat per The Sixteen Choir and Orchestra.
- 34 L'ESGLÉSIA NOSTRA** ha festejat una fita en la seva història: la **beatificació del P. Juníper Serra**, el passat 25 de setembre, a Roma pel papa Joan Pau II. Una breu nota sobre llums i ombres a l'entorn d'aquesta beatificació, per Pere-J. Llabrés.
- 36 L'Alguer a Mallorca.** Aquest setembre un bon grup d'algueresos ha visitat Mallorca per agermanar la seva ciutat amb la nostra, per presentar el Diccionari català de l'Alguer de Mn. Sanna, i per fer una visita a la nostra illa en la qual destacà el santuari de Lluc.

EDITORIAL

Reforma de l'Estatut

El tema d'actualitat política en el Parlament balear i en cercles atents al funcionament de la nostra incipient autonomia és el de la reforma de l'Estatut.

Fa més de cinc anys que l'Estatut de les Balears va ser aprovat per les Corts de l'estat espanyol. D'acord amb l'article 148.2 de la Constitució espanyola i l'article 16.2 de l'Estatut, al cap de cinc anys, aquest pot ser reformat. Mentre el partit que governa ara l'Estat s'hi oposa, les altres forces parlamentàries de les nostres Illes, de grat o per força, amb més o menys convicció, demanen aquesta reforma.

És prou conegut que la nostra és l'autonomia magra, prevista a l'art. 143 de la Constitució. Les anomenades autonomies «històriques» (Catalunya, País Basc, Galícia) i altres comunitats, per diversos motius (Andalusia, País Valencià, Canàries —aquesta per la insularitat—) assoliren un sòtil d'autonomia molt superior al nostre: ni la insularitat ens va valer per no ésser encaixonats en el darrer vagó de l'autonomia més esquifida. Entre altres coses, les Balears es veren privades de competències en Educació, l'única autonomia que no en té entre totes les que tenen una llengua pròpia distinta del castellà.

La reforma de l'Estatut pretén assolir, primerament, el sòtil màxim d'autonomia segons la Constitució, reestructurant així mateix els organismes i funcionaments que ens foren imposats i que suposen un anivellament amb les altres autonomies «de segona»: nombre fix de conselleries, retalls d'atribucions al President, etc.

Aquesta reforma té una finalitat última clara: que el nostre poble sàpiga i experimenti el que realment és una autonomia vàlida per a solucionar els problemes des d'aquí i atenent la nostra pròpia realitat, compresa i estudiada ben de prop. Ara tenim una autonomia que no funciona, cosa que genera el descreït d'ella mateixa; una multiplicació i superposició d'administracions i organismes; un creixement de les despeses públiques que no repercuteix per res en l'atenció als ciutadans i la solució de llurs problemes. Principalment per això el nostre poble no entén, no pot entendre per a què serveix l'autonomia de què gaudim: perquè serveix per ben poca cosa i embulla sovint més que aclareix situacions i necessitats.

Les aspiracions, amb la reforma de l'Estatut, se centren primerament en les competències en *educació*. Negar-nos-les és un menyspreu a la nostra identitat cultural. La normalització de la nostra llengua i cultura és una tasca urgent: sense competències en l'escola, tal normalització és una quimera.

Ens urgeixen les competències en *treball* i *economia*. Tenim competències en turisme: ens en falten en indústria, agricultura, transports (interns i interinsulars), tan necessaris també per planificar el nostre futur econòmic.

Ens manquen competències sobre les *aigües*, tan vitals per al desenvolupament de les illes, on aquesta planificació és de màxima urgència i revest característiques singulars.

Ens calen competències, legislatives o almenys de gestió, en *sanitat*.

També, pel tarannà dels pobles insulars i les particularitats històriques i conjunturals, cal assolir competències en el *règim local*.

Per tot això cal donar suport a la reforma de l'Estatut. No basta una simple delegació de competències a través d'una llei orgànica (art. 150.1 i 2 de la Constitució). Tal delegació té caràcter provisional i pot estroncar-se a l'arbitri del qui la concedeix (el poder central). Ni val l'excusa de la poca confiança en el partit majoritari que regeix l'autonomia: seria una postura partidista o recolzada en una situació conjuntural.

No volem continuar en una autonomia de segona, que desacredita la seva pròpia entitat i l'empeiteix fins al ridícul. Volem una autonomia de primera que la faci creïble, progressista i identificadora del ser del nostre poble.

Dossier: ESTAT I PERSONA A LA SOCIETAT ACTUAL

Pòrtic

Sembla bastant obvi que la nostra societat encara avui de cap a actituds exageradament relativistes en la seva estima dels valors. És una manera de pensar molt de moda avui i que també trobam entre nosaltres. És de suposar que les condicions que determinen aquestes actituds són ben generals de veres puix les idees es difonen d'una manera autònoma, ràpida i misteriosa.

Però la nostra societat és, com totes les societats, diversa en tot i no professa de cap manera un culte al pensament unitari. La diversitat sempre ha fet possible la supervivència. Així, doncs, el que en descoratja uns i els afebleix, a altres els estimula i els fa ésser més combatius. Una prova de la capacitat de reacció enfront de situacions noves és l'aparició, ara fa cinc anys, del Grup *Blanquerna*, un grup que pretén que no mori la utopia de poder arribar a ser lliures i responsables al nostre propi territori, solidaris però alliberats dels qui no entenen de solidaritat, llibertat ni respecte pels altres.

Aquest grup intenta crear i ocupar un espai a la nostra societat civil, pretén estimular un debat ideològic, malgrat els temps que corren, on hi conti, sobretot, la nostra realitat i es vagin donant passes envant de cap a la nova moral i la nova política que aquesta realitat demana. Vet aquí perquè el nostre nom es refereix, tan directament, al més bell emblema de la utopia que les nostres lletres han expressat.

No volem que mori la utopia que moltes de vegades és l'únic futur dels pobres, perquè ben sovint ens sentim marginats i maltractats dins aquesta societat que paradoxalment resulta que és la nostra.

Viatges, trobades, taules de debat i seminaris han suposat la tasca informativa bàsica que s'ha anat fent aquests cinc anys. Tot ha estat possible gràcies a la valuosíssima col·laboració de personalitats eminents, tant del camp de la ciència, com de la política, com de la sociologia, com de la religió; la llista dels amics que ens han ajudat ja és massa llarga per poder-la nomenar aquí.

Per una altra part el Consell Insular de Mallorca, l'Ajuntament de Palma, l'Ajuntament de Sóller, la Fundació de Serveis de Cultura al poble i la Caixa de

Blanquerna, el més bell emblema de la utopia a les nostres lletres
(gravat de 1521)

Pensions ens han anat donant un ajut econòmic que molt agraïm; l'Obra Cultural un suport logístic i moral i la Congregació dels Sagrats Cors aixopluc, amb benignitat i paciència exemplars, al Monestir de Lluc i a La Real i ara ens deixen aquestes pàgines de la revista perquè puguem exposar-vos una mostra del que solen ésser aquests seminaris que cada final de setembre organitza el nostre grup al Monestir de Lluc. Els treballs que segueixen provenen dels dos darrers seminaris on s'ha tractat fonamentalment de l'home i de les condicions que li escatimen el seu propi desenvolupament personal.

EL GRUP BLANQUERNA

L'Estat com a idea de progrés

per Sebastià Urbina

El títol planteja, almenys, dos problemes. En primer lloc, què entenem per Estat? En segon lloc, què entenem per progrés.

INTERPRETACIONS DE L'ESTAT

Sense pretensió d'esgotar les possibles interpretacions de l'Estat, en podríem avançar algunes. L'Estat s'ha entès com un instrument en mans de les classes dominants. Aquesta línia de pensament marxista ha exercit considerable influència en el pensament de l'esquerra, però, malgrat que sigui parcialment correcte, els efectes negatius han estat, crec, més importants que els positius. El principal efecte negatiu el produiria la rotunditat de l'afirmació que va empènyer els intel·lectuals d'esquerra, o molts d'ells, a desentendre's de la problemàtica de l'Estat. Com que ja se sabia què era no calia estudiar i investigar aquest fenomen. El relatiu retard en la investigació del Dret i de l'Estat tenen el seu origen, entre d'altres, en la mencionada consideració del fenomen estatal.

Una altra manera de veure l'Estat prové també del pensament marxista, encara que no exclusivament, a través de la filosofia hegeliana. L'Estat, entès com el nivell màxim d'una actitud ètica que permetia superar els interessos egoistes, individuals i oposats dels membres de l'anomenada societat civil. Exemples d'aquest tipus d'Estat ètic els tenim, per exemple, en el feixisme italià i l'estalinisme. L'Estat és una instància ètica que està per damunt dels individus i al qual aquests tenen el deure moral d'obediència. Els Estats perfeccionistes al conèixer què és el bé, es justifiquen moralment per a imposar-lo als ciutadans, a les bones o per força. Orígens més remots d'aquest tipus de plantejaments els trobam, per exemple, a *La República* de Plató.

Una altra forma d'entendre l'Estat prové de l'anomenada concepció liberal. La famosa màxima de «laissez faire» suposava que la principal funció de l'Estat era la d'establir les regles del joc en les quals es desenrotllaria, amb tota la seva potencialitat, la llibertat de l'individu. Se suposava que una «mà invisible» en el llenguatge d'Adam Smith, permetia que les activitats individuals egoistes confluïssin harmònicament en bé de la societat global. Des d'aquestes perspectives s'entén que l'Estat havia d'intervenir el menys possible, per no interferir en la llibertat individual i en aquesta harmonia social global com a resultat.

La crítica a aquesta concepció ha vingut, bàsicament si bé no solament, del pensament marxista. Dic no solament perquè també cert pensament cristià ha criticat aquesta concepció de l'Estat. Com és ben sabut, el centre de la crítica es refereix a la llibertat individual, la qual, donades certes condicions socioeco-

nòmiques, és més una llibertat formal que una altra cosa. No obstant això, el pensament liberal actual segueix defensant una concepció semblant, però amb diversos matisos, que evidencien diferències en la família liberal. Per exemple, no es pot ficar en el mateix sac el liberalisme progressista de R. Dworkin que el liberalisme conservador de Hayek o Nozick.

Podem preguntar-nos, quin tipus d'Estat va lligat a quin tipus de progrés? La resposta no és immediatament evident. Per exemple, per a un feixista italià l'Estat de Mussolini seria l'Estat adequat, i un liberal podria dir el mateix d'un Estat que respongui a certes característiques liberals. Per no incórrer en un relativisme radical, en què tot és igualment respectable perquè tot és relatiu, caldria formular qualche filosofia moral, política i jurídica que donàs raons per justificar un cert ordre de coses com a millor que un altre.

No m'entretindré en aquestes propostes ja que qualsevol de les més importants exigiria molt més que un article. En tot cas, entre les distintes propostes, es pot destacar *La justícia com a equitat*, de John Rawls; *Anarquia, Estat i Utopia*, de Robert Nozick; *Els límits de la llibertat: entre l'anarquia i el levitan*, de James Buchanan, o l'extensa obra de J. Habermas, entre altres, encara que aquesta última pretén convertir-se en un nou paradigma de les ciències socials.

Per tant, elaborar com han de ser la societat i l'Estat per a justificar-se moralment, si hom pretén que la seva opinió tenguí una justificació moral, cal el suport de la teoria.

PROGRÉS: EVOLUCIÓ HISTÒRICA

Com tantes altres idees guia, la idea del Progrés ha tengut un llarg desenvolupament històric al qual farem solament unes brevíssimes referències. Malgrat que la idea de progrés o evolució progressiva va tenir qualche manifestació en el pensament antic, es pot dir que aquesta idea neix en el Renaixement europeu. En els Temps Antics i a l'Edat Mitjana no existia el clima intel·lectual ni les idees bàsiques que justificassin l'aparició i assimilació d'aquesta idea. Simplificant molt podríem dir que en el món antic s'idealitzà la idea de la immutabilitat més que la idea del canvi, la qual cosa va evitar de considerar la civilització com un moviment progressiu, i es va tendir a mantenir intactes les institucions com a símbol de superioritat. L'admiració per Esparta està molt relacionada amb la permanència i la immobilitat de les seves institucions. Fins i tot les escoles filosòfiques com l'epicúria que havien intentat alliberar-se de la por als déus perquè eren una traba a la llibertat humana, visqueren en un context de pessimisme, resignació i de poders desconeguts que topaven amb la idea de progrés.

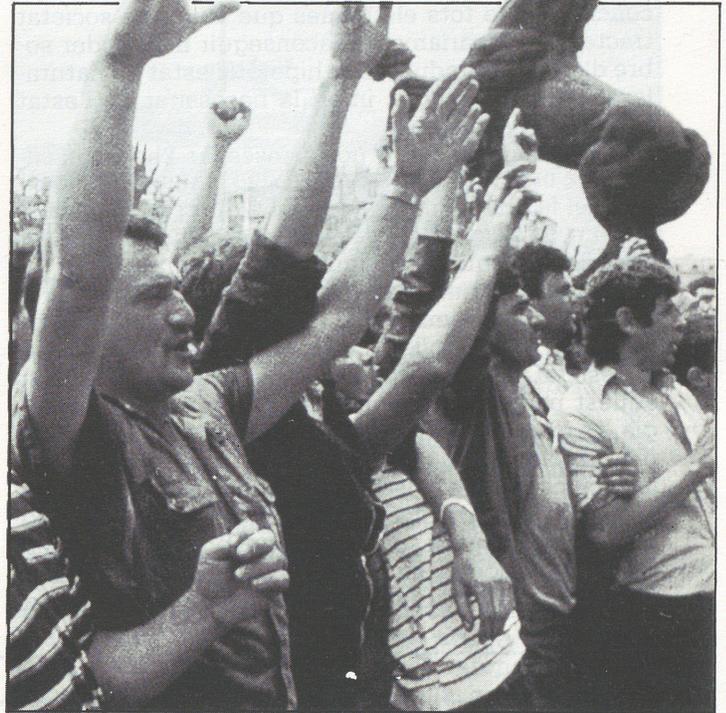
L'Edat Mitjana viu, en general, dominada (entre

Dossier: *ESTAT I PERSONA A LA SOCIETAT ACTUAL*

altres coses) per la idea de la Providència i del pecat original, malgrat que va aportar algunes novetats davant el món antic. La superació de la teoria cíclica del món per una teoria en què la història és única i no es repeteix; d'altra banda, la idea, adoptada del pensament grec i també romà, de la unitat de l'espècie humana.

Així, doncs, la idea de progrés, en el seu sentit modern, va desenrotllant-se a partir del S. XIV, i es produeix una recuperació del pensament antic, com és sabut, per fer front a l'ombra de l'Edat Mitjana. Serà en l'alliberament posterior del món antic i amb la revolució científico-tècnica del segle XVII que es forjarà la idea de progrés. Cal destacar que la difusió d'aquesta idea fou dominant del S. XVII al XIX. Descartes, Condercet, Bentham, Comte, Marx, Spencer, adoptaren aquesta espècie de fe en el progrés, malgrat les diferències que hi ha entre ells. És curiós notar, com a contrapunt, que el pensament conservador, o liberal conservador, adoptà una actitud de desconfiança davant el progrés, que implicava la desaparició de certes institucions, relacions i creences. Tocqueville, Weber i Durkheim, entre d'altres, anunciaran desgràcies futures provinents d'aquelles idees i forces que veieren com a progressistes en el segle XIX.

RELACIÓ ESTAT-PROGRÉS EN L'ACTUALITAT

Ara tractarem alguns aspectes que, en les societats actuals, tenen a veure en la relació Estat-progrés. Un d'aquestes aspectes el constitueixen les anomenades empreses multinacionals. Prenent per base els treballs dels economistes P. Sweezy i H. Magdoff podríem resumir provisionalment, el següent: malgrat que les empreses multinacionals ho són en el sentit que funcionen en diverses nacions per a obtenir els màxims beneficis, llevat de rares excepcions no internacionalitzen ni la propietat ni el control. És a dir, aquestes darreres són empreses nacionals bàsicament.

Un altre aspecte que es podria discutir és el següent: no és concebible el capital sense Estat, o, dit d'una altra manera, el capital sempre té una nacionalitat. El capital que perd el seu Estat nacional perd el protector imprescindible i quedaria incorporat al capital d'una altra nació. Al mateix temps, els Estats nacionals són traves a la necessitat imprescindible de màxima llibertat d'acció de les empreses multinacionals.

Dit això, podem preguntar-nos, què succeeix quan hi ha interessos contraposats entre la burgesia nacional que controla l'empresa multinacional i la (o les) burgesia nacional en què opera l'empresa multinacional?

Representa, qualsevol de les dues burgesies nacionals, la idea de progrés de la seva pròpia nació?

Cada nació té una sola idea de progrés? I si en té més d'una, com escollim? Podríem considerar com a progrés totes les activitats de l'Estat?

ESTAT CONTRA PROGRÉS?

No es tracta aquí de treure el tap perquè se'n vagin tant l'aigua bruta com el nin. En aquest sentit, caldria considerar alguns aspectes dels Estats democràtics dels que han estat anomenats llibertats formals, despectivament, però que cap persona sensata voldria perdre. Per això em sembla molt negativa aquesta forma de fàcil demagògia. Malgrat tot, i sense oblidar els errors i maldats estatals, allò que me pareix més contrari a una certa idea de progrés per part dels Estats, fins i tot els democràtics, és el suport institucional bèl·lico-financer a una situació mundial de desequilibri, fam-opulència, i el suport i actuació directa en el desenvolupament armamentista. Aquests són, crec jo, aspectes centrals de la manca de legitimació moral dels Estats i de la seva negació d'una idea de progrés que tengui a veure seriosament amb els postulats bàsics coneguts com a drets humans: llibertat, dignitat humana, etc. Tot Estat que no realitzi els màxims esforços per eliminar els aspectes centrals mencionats, solament accepta semànticament la idea de progrés. Abans de passar a un altre aspecte de la relació Estat-progrés, voldria formular la següent pregunta: fins on pot arribar l'Estat en aquests objectius centrals? Quins límits estableix el mode de producció?

Un altre aspecte al qual em voldria referir, i que està relacionat amb l'anterior, té a veure amb la tecnologia, és a dir, amb el poder. Com deia Thomas Hobbes segons cita Mc Pherson en el seu llibre, *La teoria política del individualisme posesivo*.

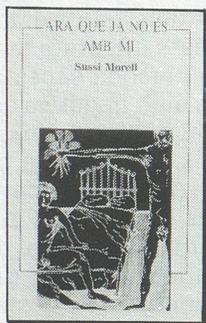
«Solament després d'haver fonamentat la seva conclusió que tots els homes que viuen en societat tracten necessàriament d'aconseguir més poder sobre d'altres, introduí el seu hipotètic estat de naturalesa, del qual, alhora, inferí la necessitat de l'estat sobirà.

El desig de poder pot arrossegar l'home, fàcilment, a arriscar la seva pròpia vida, car la seva obcecació el fa oblidar del seu instint d'autoconservació. I és que la felicitat, la recerca de la qual és causa d'aquesta freqüent calamitat, consisteix ni més ni menys en ser/tenir més que els altres».

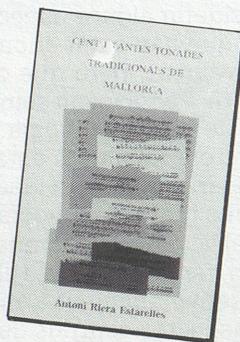
Doncs bé, sembla que l'Estat actual, o utilitzant un terme més ampli, el Poder, és immers en aquesta necessitat de tenir cada vegada més poder, i avui aquest poder passa clarament per la millor tecnologia, en un procés sense fi que pretén justificar-se en si mateix. No pretenc fer aquí una crítica a la ciència i a la tècnica, sinó a l'ús polític del discurs tecnològic, que es presenta com a justificat en si mateix, com a bo en si mateix i com a solució a tots el problemes, sense plantejar seriosament una reflexió sobre els fins. Per posar qualche exemple: personatges que apareixen

en els mitjans de comunicació, que ocupen alts càrrecs i assisteixen a conferències d'alt nivell, discuteixen amb la major serietat si cal invertir més o menys bilions en armament nuclear o armes ofensives. Què succeiria si qualcú digués ¿per què no invertim això en objectius pacífics i humanitaris? Ingenu, pacifista, roig o ignorant podrien ser els qualificatius adequats per a tal ocasió. Si això fos així, indicaria que el discurs polític-tecnològic (la tecnologia com a bé en si mateix, com a element neutral, etc.), és una realitat que no s'estén solament a les altes instàncies, sinó també a amplis sectors de la població, ja que aquesta població elegeix democràticament tals representants. Seguint Max Weber, es podria dir que una característica de la cultura occidental passa per una preocupació central per la racionalitat dels mitjans, més que per una racionalitat dels fins. La tradició del positivisme lògic i de la filosofia analítica ha afavorit aquesta situació, per l'èmfasi posat en la irracionalitat dels valors, dels fins últims. Reprenent el títol d'aquest article, podríem dir que l'Estat com a idea de progrés va lligat al suport institucional i financer que l'Estat proporciona al desenvolupament tecnològic i al seu ús. Però no basta entendre'l com un simple suport a la millora tecnològica que ens farà viure millor i més feliços, sinó també al discurs ideològic sobre la tecnologia com a mitjà de legitimitació. Per exemple, l'Estat pretén legitimar-se, entre altres coses, desenvolu-

DARRERES NOVETATS DE L'EDITORIAL MOLL

Sussi Morell, **Ara que ja no és amb mi**.

Antoni Riera Estarrelles, **Cent i tantes tonades tradicionals de Mallorca**.

Bernat Vidal i Tomàs, **Memòries d'una estàtua**. Biblioteca Bàsica de Mallorca, 25.

Josep Albanell, **Xeflis i marrinxes**. Biblioteca «Raixa», 143.

Josep M.ª Palau i Camps, **L'inspector ensopega**. Biblioteca «Raixa», 144.

editorial
MOLL

Torre de l'Amor, 4. Palma de Mallorca

Dossier: *ESTAT I PERSONA A LA SOCIETAT ACTUAL*

pant el nivell més prestigiós de racionalitat: la racionalitat científico-tècnica.

El fet que aquest desenvolupament pugui produir deterioració en el medi ambient, perill per la salut o la vida, o augmentar la desigualtat i dependència davant països del tercer món, per exemple, pretén mostrar-se com aspectes accessoris, relativament poc importants, que no afecten la bondat del procés tecnològic sense fi. Importa poc que l'actual nivell tecnològic permeti la disminució o l'eliminació de la fam i malalties de tals països. Per què? Perquè els fins prioritaris no són aquests, i el discurs político-tecnològic ha de justificar, de qualque manera, una actuació que no és conseqüent amb la defensa pública dels drets humans.

Un aspecte important en l'evolució de l'Estat actual és, segons Claus Offe, que molts poders de decisió són «venuts» o «transferits» a grans grups privats, els resultats negociadors dels quals són recolzats per la política estatal. Un aspecte d'això el tenim en les negociacions econòmiques de grans grups privats (en les quals els representants de l'Estat no hi són, o hi són com a element «neutral»), grups el poder dels quals els permet establir els límits de la negociació: és a dir, les reivindicacions «realistes», així com els temes a tractar. L'amenaça de no inversió, per part d'aquests grups, sempre és una amenaça a la qual l'Estat és molt sensible. Això ens du a preguntar-nos si l'Estat actual, nascut i estructurat en determinades circumstàncies històriques, per a ser funcional a una determinada manera de producció, és susceptible de ser utilitzat per a altres fins molt distints. Més que afirmar conclusions, el que assenyal com aspecte a debatre d'aquesta realitat complexa, és l'Estat entès, no com a aparell aïllat, sinó com a conjunt de relacions i interaccions internes i externes relatives a la societat civil.

VELLES QÜESTIONS

El tema de l'Estat planteja, entre d'altres molts problemes, algunes velles qüestions que es resisteixen tossudament a desaparèixer, obligant a donar noves solucions que sempre són provisionals. Encara que la dificultat no ha de paralitzar l'acció, és molt probable que el Levitan de què parlava Hobbes, sigui avui bastant diferent, és a dir, probablement estam davant un conglomerat complex de diferents estrats, cronològics, ideològics, d'interessos, i no d'un sistema estable i ordenat, que té vinculacions essencials amb la societat civil de distint grau i funció, i especialment entrellaçat amb la investigació científico-tècnica i els seus aspectes econòmic, militar, ideològic, etc.

Aquesta no pretén ser una definició, ja que difícilment pot ser operatiu delimitar selectivament una realitat que exigeix, segurament, més d'una sola

perspectiva, més d'un sol mètode. En tot cas, la necessària selecció no es pot realitzar en aquestes breus notes.

Finalment, assenyalaré alguns vells problemes, d'entre molts, que exigeixen respostes raonables i no definicions dogmàtiques.

És l'Estat un mal necessari? És capaç d'atendre les creixents demandes socials de béns i serveis? I si no ho és, quin pervindre li espera i ens espera? Fins on són funcionals els controls històrics democràtics sobre l'Estat? Quins mecanismes serien necessaris avui, sense perjudicar la llibertat i l'autonomia de l'individu? Seria convenient substituir, encara que fos parcialment, el mecanisme majoria-minoria pel de l'acord i el consens?

Podem acabar amb el títol d'aquest article i amb una altra pregunta. Si l'Estat representa legítimament tota la nació, solament cal analitzar la idea dominant de progrés, permetent i fins i tot emparant la moral crítica, si es viu en un sistema democràtic. Però si l'Estat és Estat de classe, encara que amb funcions que transcendeixen qualsevol visió simplista, cal estudiar en funció de quina classe o grups hegemònics es desenvolupa aquesta idea de progrés (i les relacions socio-econòmiques que el justifiquen).

Acabaré reprenent, altra vegada, el títol i plantejant un nou/vell problema. Si l'Estat representa tota la nació no es discrimina cap classe o grup que tengui la seva pròpia idea del progrés, ja que la nació seria un tot. Si l'Estat és Estat de classe, es beneficia una idea de progrés en perjudici d'una altra o d'altres, i aquí juga un paper important el discurs i el suport polític institucional, malgrat que no sigui en exclusiva.

Cal plantejar-se almenys, què entenem per progrés? Quin progrés ha de ser per estar moralment justificat? Què cal pagar i a costa de qui?

Plantejar-se aquestes i altres preguntes com a prioritàries, significa no acceptar acríticament el discurs ideològic de la bondat intrínseca de la racionalitat dels mitjans. I no podem oblidar que, avui, aquests mitjans poden destruir el planeta.

SEBASTIÀ URBINA
Professor de Filosofia del Dret a la UIB

La necessària estructuració de la societat civil

per Max Cahner

ACLARIMENT DEL CONCEPTE

El terme «societat civil» és tan ambigu que resulta molt difícil treballar-hi sense precisar-lo. Per tant, com a punt previ en el desenvolupament del tema que he de tractar, he intentat clarificar aquest concepte, definint-ne els límits.

La distinció entre estat i societat civil fou definida el 1821 per Hegel, a les seves *Grundlinien der Philosophie des Rechts* («Bases de la filosofia del dret»). Aquesta distinció sempre ha estat considerada adequada i des de fa uns anys, no pas molts, ha esdevingut una moda, un tòpic obligat dels discursos polítics. Les diverses connotacions del concepte de societat civil emeten, en onades successives, ecos evocadors. La seva mateixa expressió comporta tant valors positius com negatius i és a les diverses atribucions de valor a què deu la seva vitalitat. Hegel, que de fet va posar el nom en circulació, diu de la societat civil que consisteix en una comunitat estructurada i organitzada que comprèn en si totes les activitats necessàries a la subsistència de tots els individus que viuen al seu si. Disposa d'un sistema econòmic i legal, així com dels mitjans d'exercir l'autoritat per tal de regular aquest sistema. El que manca a la societat civil i que l'estat, en canvi, posseeix, són les formes de vida política incorporades en una constitució, a través de les quals la unitat d'un poble determinat esdevé una força dominant que s'expressa en totes les institucions, sobretot a l'art, la religió i la filosofia. Hom pot observar que les paraules de Hegel són prou ambigües com per donar a la societat civil qualsevol tipus d'interpretació. En realitat el que fa Hegel no és pròpiament una definició, sinó la distinció entre l'estat i la societat civil; és per negació que es pot arribar a endevinar què significava per a Hegel aquest concepte. Tanmateix, fins i tot en aquesta societat civil, abans que la unitat de nivells superiors sigui acomplerta, els individus van més enllà d'una situació d'independència dels uns respecte als altres i llurs activitats arriben a expressar una voluntat que, en termes pràctics, representa més que la suma de llur voluntat individual. És a dir que, en definitiva, sense estat, si hi ha societat civil, hi ha interdependència entre els homes.

Tanmateix per la seva pròpia naturalesa històrica el terme «societat civil» és canviant, perquè, encara que Hegel l'utilitzà per designar el compendi de característiques de la societat occidental, els processos i les estructures significades per l'expressió havien variat a mesura que hom avançava des del segle XV fins al XVIII, des que hi ha un sistema, per dir-ho així,

capitalista en un inici fins l'època de Hegel. (Hegel escriu al voltant del 1800). I a més els principals autors de la història de l'actual occident s'han servit del terme «societat civil» tot atribuint-li un sentit ben personal, sovint en relació amb les formes institucionals de l'època. El terme ha estat utilitzat amb diversos sentits segons l'època i els autors que l'han fet servir. De fet, el concepte de societat civil té una limitada aplicació en història o en sociologia: és més apropiat com a premissa implícita del discurs polític; actualment és impossible donar-li un contingut científic. Per a Hegel la societat civil és el regne de l'individualisme egoista, té una connotació negativa: és la cara no ètica i associal del món ètic i social. Cadascú és fi per si mateix i tots els altres no són res per a ell, és a dir, cadascú va a la seva i els altres són degradats automàticament a mitjà. No obstant això, la societat civil és efectivament societat, vincle necessari entre individus no ben manifest, però que opera ocultament; és la interdependència de tots respecte a tots que fa que la realització del fi egoista sigui condicionada per l'activitat dels altres. Segons Hegel, encara, els resultats de la societat civil, si bé, d'una banda, augmenten la riquesa i la cultura, també deixen a l'atzar la satisfacció de les necessitats. Riquesa per a uns, pobresa per a d'altres, corrupció física i ètica per a tots: aquesta és l'opinió que mereix a Hegel el terme que ell mateix va encunyar.

DISTINCIÓ ENTRE SOCIETAT CIVIL I ESTAT

Així, pel seu principi radicalment egoista, la societat civil arribaria fins a la dissolució de tota eticitat, a la guerra de tots contra tots, si no fos que per la seva pròpia naturalesa ens fa solidaris tant si volem com si no volem. I és davant d'aquestes mancances i ambigüitats que Hegel dedueix la necessitat de l'estat. La glorificació de l'estat prové de Hegel, i de les deformacions del principi de la necessitat de l'estat sorgeixen les deformacions dels estats totalitaris, siguin del signe que siguin. Enfront de la visió hegeliana, que comporta l'esmentada glorificació de l'estat, sortiren, des de l'esquerra, les que pretenien superar la injustícia, tant de la societat civil pròpia del capitalisme egoista com de l'estat (que no per liberal deixa d'esser opressor de la llibertat de la persona), i la de Marx, superadora —amb el comunisme— de la societat civil però que reforçava el paper benefactor de l'estat. En tot cas, no és en aquest corrent de pensament que la societat civil deixarà de tenir connotacions negatives. Amb la crisi del nazisme i el desprestigi a tots els ni-

Dossier: ESTAT I PERSONA A LA SOCIETAT ACTUAL

vells de l'estat totalitari —des de l'estalinista al feixista— i de tot imperialisme, i, desgastat en certa manera el prestigi hegel·lià de l'estat necessari, hom ha tornat a donar actualitat a la distinció hegel·liana entre societat civil i estat, però amb unes altres connotacions: és a dir, la societat civil es troba en una posició ètica no pas d'inferioritat davant l'estat. Aquest terme fou encunyat amb connotació negativa: era la representació mateixa del sistema capitalista i, davant d'això, era l'estat que es considerava el bé superior. En el temps present l'estat està en una situació de desprestigi i ja no es posen en dubte els aspectes positius —que també Hegel reconeixia— de la societat civil (major riquesa i major cultura), però els aspectes ètics d'egoisme actualment són donats com a signes de llibertat; la idea de l'estat benefactor (el just) enfront de l'individu (l'egoista) ha passat a la història: fins i tot els règims polítics teòricament més a les antípodes d'aquest punt de vista (com ara Rússia i la Xina, els països de règim socialista més coneguts) estan revisant aquests principis «ètics». Quin sentit té la distinció estat/societat civil quan el primer no és el propi de la segona? Si els estats o les societats civils tenien res a veure amb una unitat nacional o no, Hegel no s'ho va plantejar mai. Ni ell ni els altres teòrics que han explicat aquest terme: sempre es parla de dos conceptes de tipus superestructural, on les comunitats humanes implicades no es defineixen per cap mena de característica.

Plantejaré com a premissa la qüestió de l'oposició Societat civil/estat quan l'estat no és el propi de la societat civil. Hi ha diverses respostes possibles. Vegeu quines són:

1.—La primera consisteix a negar l'existència d'una societat civil que no sigui la que compregui la totalitat d'individus que organitza l'estat. La majoria de tractadistes, quan volen fer la distinció entre estat i societat civil, consideren que són termes coincidents: si parlen de l'estat belga, la societat civil és la belga; si el tractadista és anterior a 1918 i parla de l'estat austro-hongarès, la societat civil és l'austro-hongaresa; si parla després de 1918 serà l'austriaca, l'hongaresa, la xeca o la iugoslava: és a dir, no es planteja una possible oposició, de funció o de comprensió, entre l'estat i la societat civil en qüestió.

Això passa perquè, des de Hengel fins als últims que han tractat el tema, es dona per entès que l'estat-nació —d'acord amb la visió jacobina de la història, tan estesa entre les elits de l'actual pensament i les classes dominants de les nacions hegemòniques—, no es posa en qüestió. Així el tema no surt mai en aquest tipus de discurs. Resumint: segons aquesta primera postura no podríem parlar, ara per ara, de societat civil catalana sinó de societat civil espanyola.

2.—Un altre punt de vista és reconèixer una so-

cietat civil diferent de l'estat que la governa o la controla i proposar una conciliació. Aquesta actitud es dona en els intel·lectuals i polítics que, com en el nostre cas —per posar ja un exemple concret—, pretenen de resoldre la qüestió catalana renunciant a la independència, incompatible amb l'adscripció militant o ideològica a les opcions polítiques amb voluntat de perpetuar en l'essencial l'opressió nacional. És el cas en què es troben els intel·lectuals socialistes adscrits al PSOE, del tipus de Jordi Solé Tura o Eugeni Trias. La postura —conciliar la societat civil catalana amb l'estat espanyol— ha estat, durant els darrers dos o tres anys, la més llegida en el discurs polític, la que apareixia als diaris de més circulació, fins i tot la que «feia impacte». Enfront d'això hi havia els nacionalistes residuals. Llegiré un breu fragment de l'assaig «Pàtria i ciutat», d'E. Trias, pertanyent al seu llibre *L' Catalunya ciutat i altres assaigs*: «Espanya ha estat, al llarg d'aquest segle, en gran mesura, un plet sense dirimir entre una societat civil sense estat (Catalunya) i un estat sense societat civil (Madrid). Això ha produït un doble i simètric fracàs: ni la societat civil ha pogut assolir la seva plena maduresa per no comptar amb un estat que la propiciàs i la fecundàs ni l'estat ha pogut sortir del marasme castís tradicional i arcaïtzant, fet de retalls d'un imperi en fallida, d'una monarquia decrepita i neofeudal i d'un barroer projecte liberal (...). L'esmentat estat, revestit d'un corromput liberalisme fundat en el braç armat de l'exèrcit i en el braç civil paternalista del sistema caciquil, legitimat davant l'Espanya rural i medieval com a espai d'ascens social per la via del funcionariat parasitari, s'alça des de començaments de segle com una gegantesca màquina destructora de qualsevol intent de regeneració d'una societat civil incipient, la identitat de la qual es basava en la saba conflictiva de tota societat civil, l'esquinçament en classes conflictives, la lluita aferrissada entre les classes. Aquesta lluita es produí totalment al marge de la llei, que el mateix estat tractà de corrompre com pogué; la coartada decisiva d'aquest estat consistí a inventar el terme «separatisme» per definir qualsevol intent sòlid de constitució de la societat civil i propiciar així mateix una enèrgica campanya de desprestigi respecte a la classe obrera (...). Es donà la interessant paradoxa que la classe obrera espanyola amb major duresa i consciència de classe era anarquista». Fins aquí l'anàlisi, bastant superficial. Diu també: «La síntesi de societat civil i estat que constitueix la formació moderna de l'estat-nació no pogué, doncs, produir-se a Espanya. Estat i societat civil han estat, al llarg d'aquest segle, en procés de constitució i estat naixent. Això ha generat el fenomen d'un doble nacionalisme amb vocació separatista d'estat i un nacionalisme separatista de societat civil, matriu d'altres nacionalismes més complexos i "antropològics". Un nacionalisme d'estat

sense base civil i un altre de civil però mancat d'estat. És imprescindible prendre en consideració aquesta dialèctica si es vol aprofundir en la complexa realitat...». En els paràgrafs següents Trias proposa la síntesi de l'estat espanyol i la societat civil catalana. Això és una posició que actualment s'està introduint a través dels intel·lectuals del règim ara vigent a l'estat espanyol per a desvirtuar, en certa manera, l'objectiu del nacionalisme català. I és aquí on convé que filem prim i ens fixem bé en el nostre vocabulari o en la lectura del vocabulari dels altres, si volem saber a quina manipulació estam sotmesos.

3.—La tercera resposta possible és la següent: tot partint d'un reforçament de la societat civil catalana enfront de tota tendència espanyolitzadora o centralista —aquí entren en qüestió temes com el dels Països Catalans i el del nou colonialisme econòmic—, desconfiar de l'estat espanyol i tenir ben present que si l'estat és necessari per a la societat civil catalana ho és en la mesura que pugui ésser considerat català. És evident que tothom coincideix que una societat civil necessita un estat, com un estat —en les visions més modernes— necessita una societat civil forta, tanmateix no és possible una societat civil sense estat. D'acord, però, quin estat? Naturalment en el cas de la societat civil catalana l'estat que l'aculli ha de ser un estat català, federal, confederat..., és igual: depèn de la concepció política. El que no podem fer és parlar d'una societat sense estat: seria una utopia.

QUIN ESTAT ENS CAL?

L'estat és necessari. No caiguem en el tòpic en què incorregueren tantes generacions d'aquesta societat civil avançada, «europea», com era la catalana des de la Revolució Industrial respecte al conjunt de l'estat, que es regia per uns principis de «república bananera», tercermundistes; aleshores els catalans varen renunciar a l'estat. Es va creure, quan ni tan sols es plantejava un nacionalisme o un separatisme, que els catalans volien prescindir de l'estat; la gent no feia la carrera de funcionari, ni tan sols la de mestre. Ells creien en la indústria, en els ateneus i centres culturals, en les associacions, en les cambres de comerç, en els congressos..., en la societat civil, en definitiva, però no en l'estat. I això s'ha demostrat que ha estat negatiu pel desenvolupament de la personalitat de Catalunya. S'ha de reivindicar l'estat al costat de la societat civil.

Respecte a la tendència esmentada anteriorment —la segona— (la dels intel·lectuals que tendien a la concòrdia entre societat civil catalana i estat espanyol) ha sorgit els últims mesos un corrent intel·lectual amb molta força que defensa replantejar la necessitat d'un estat (que no vol dir que sigui necessàriament independent respecte a l'estat unitari centralista); el punt de partida ha estat, durant el febrer passat, una reunió amb el títol *Nacionalisme a la fi del segle XX*. És un corrent de pensament que cal tenir en compte i que probablement tindrà més manifestacions els pròxims mesos. És, almenys, un punt de referència per oposar a d'altres ideologies que fins ara

semblaven hegemòniques. En definitiva, societat civil versus estat sí, si es tracta de l'estat espanyol i de les modalitats locals d'aquest estat, però aleshores cal tenir ben clar l'estat que volem. No podem tornar a postulats de «societat civil sí, estat no».

REFORÇAR LA CATALANITAT DE LA SOCIETAT CIVIL

A partir d'aquest aclariment podem plantejar com cal estructurar la societat civil, com podem reforçar-ne la catalanitat. Caldria parlar de l'estructura econòmica (és fonamental), de la consolidació d'una burgesia nacional (sense la qual és difícilment estructurable una societat civil), de la necessitat de catalanització de les poblacions obreres (sense uns sindicats arrelats en la societat civil aquesta comprendria només una part de la societat), de la necessària transformació del sindicalisme (que no té res a veure amb el de fa quinze anys), de les entitats de crèdit catalanes i de llur funció (sense un sistema financer la societat civil no pot competir «d'igual a igual» amb un estat). En els estats que creen els sistemes crediticis estatalitzats no hi ha una veritable societat civil; en aquest sentit els diversos intents que hi ha hagut a casa nostra de fer una banca poderosa paral·lela a la banca d'estat han estat precisament per enfortir la societat civil: tant les caixes d'estalvis, que tenen tradició des de començaments de segle, fins —sobretot els darrers vint-i-cinc anys— les grans banques privades.

Caldria considerar el paper que assumiran els poders autònoms —fins i tot els locals— en el reforçament de les estructures socio-econòmiques de la nostra societat civil i també enfront de l'estat (és obvi que les comunitats autònomes i els ajuntaments poden ajudar amb la seva política a constituir una societat civil). Cal tenir en compte la implicació entre els Països Catalans: la societat civil..., quina? La del Principat, la de Mallorca, la del País Valencià...? Quan una societat civil ha reeixit en un cas com el que ens interessa ho ha fet en un marc nacional definit i ampli. Una societat civil no estructurada (avui dia una utopia) no pot construir una estructura forta capaç de resistir l'embat de l'estat centralista. Caldria, a més, tenir el paper que una policia i un sistema judicial propis tenen en la configuració d'una societat civil autènticament catalana. És molt important tenir un estat liberal en el qual la justícia defensi la societat civil dels abusos del mateix estat i que la policia també estigui a favor de la societat civil, que per ésser forta necessita unes condicions inicials de protecció civil sòlides. Crec que la gran batalla de la Constitució espanyola de 1978, amb la persistència dels governadors civils estatals enfront de les autonomies, va ésser intel·ligent per part dels defensors de la continuïtat centralitzadora, i van encertar del tot. D'altra banda, al marge del problema de si hi ha d'haver policia autònoma o no, hi ha la qüestió de qui la utilitza. També és important, al nostre plantejament, l'aprofitament a fons de les competències legislatives i l'aproximació al fet cultural: és evident que la cultura i la llengua com a fets diferen-

Dossier: ESTAT I PERSONA A LA SOCIETAT ACTUAL

ciadors són bàsiques per a nosaltres en una societat civil; no podem prescindir-ne, com féu la societat civil catalana en temps del franquisme, excepte, és clar, l'oposició clandestina i resistent.

Tanmateix en molts d'aquests camps la possibilitat d'influència dels intel·lectuals, dels qui pretenen ésser creadors d'opinió, no pot donar fruits immediats: estam parlant d'una operació de mitjana dura, no es pot guanyar la batalla fàcilment. Només en alguns casos poden avançar ràpidament: el de la cultura, el de l'ensenyament, el dels mitjans de comunicació, on les possibilitats de fer canvis són objectivament més senzilles.

I és en aquests camps, que cal insistir, perquè pretendre ara canviar l'estructura econòmica d'un país a través de l'àmbit privat implica partir de gent que tingui molts diners. La societat civil serà forta on hi hagi grans fortunes, però grans fortunes disposades a canviar l'estat potser no n'hi ha. En canvi, és més fàcil als camps abans esmentats, perquè els elements importants no són tant econòmics com intel·lectuals. Cultura, ensenyament, mitjans de comunicació... També les economies: en la mesura que estan tan controlades i dominades pel govern central, poden exercir les funcions administratives que els ha assignat la Constitució, però no reforçar la societat civil. Els pressuposts de les comunitats autònomes tenen les seves despeses pràcticament predeterminades: han de pagar els funcionaris, les subvencions als pagesos que conreen determinats productes per compensar les importacions, i un llarg etcètera: no hi ha llibertat. El 99 % dels pressuposts de les comunitats autònomes no poden servir per construir un model propi de societat.

EQUIPAMENTS CULTURALS AL MARGE DE L'ESTAT A CATALUNYA

Un text exemplificador, que posa en contacte els temes de joventut i societat civil, és el que Vicenç Villatoro llegí en un Congrés de Dinamització Cultural a les Àrees Urbanes de Nova Creació celebrat l'any 1984 (el text fou publicat el 1985). Villatoro és una persona amb idees clares sobre la nostra societat. Va plantejar el problema dels joves i la cultura en un món per vertebrar. La societat civil al Principat té una tradició d'uns 150 anys de forta consolidació, fruit del fort impacte de la Revolució Industrial a Catalunya i de la reacció de la societat catalana davant les mancances enormes del govern de Madrid. Per exemple: en el camp de la cultura el govern de Madrid féu una sola cosa en tot el segle XIX: la creació, a cada capital de província, d'una biblioteca pública, dipositària dels llibres confiscats en els convents durant la desamortització, i d'un sol arxiu que havia de contenir els papers que quedaven en desús a les administracions públiques. Aquestes foren les úniques institucions culturals que l'estat posà a disposició del poble; però,

Ateneu de Barcelona

a més, no hi hagué cap diferència entre el servei ofert a Terol o a Sòria que a Barcelona o a Sevilla. Per això, a Catalunya es varen crear uns ateneus, des de l'Ateneu Barcelonès fins al Centre de Lectura de Reus, passant per l'Ateneu Igualadí o per altres institucions similars, que sorgiren com a fundacions o com a esforç col·lectiu, per posar en funcionament biblioteques, museus, arxius (recordem la Biblioteca-Museu Balaguer, de Vilanova, fundada per Víctor Balaguer)... Aquesta acció de la societat civil fou el començament d'una estructura d'equipaments culturals al marge de l'estat, intentant corregir les deficiències en un país on s'havien fet escassíssimes inversions en aquest camp. Actualment a Catalunya hi ha una notable xarxa d'associacions culturals, però limitada a aquells punts de la geografia del país que han tingut continuïtat normal en el seu creixement demogràfic i econòmic des del segle passat.

Això accentuava el contrast entre la societat catalana de sempre (encara que fos condicionada pel

franquisme), que comptava amb centres excursionistes, ateneus, centres catòlics..., fonamentals per a la conservació de la cultura i de la llengua catalanes; la realitat de les àrees urbanes de nova creació. Quan no hi ha societat civil prou estructurada, si l'estat duu a terme una política assimiladora, els fets diferencials acaben per desaparèixer fora del fet familiar, íntim, personal, de carrer; i, aquest, encara per no gaire temps més. En canvi, amb una societat civil ben estructurada, tot i les aclaparadores pressions com les exercides pel franquisme, la consciència de catalanitat cultural es conserva. Però les zones o barris sorgits de la immigració la situació és diferent: ara tenim milers i milers de joves, catalans de naixença, que fins i tot parlen i escriuen el català perquè l'han après a l'escola, que no tenen cap contacte amb la societat civil ni amb la cultura catalanes. Aquest és el problema que planteja Villatoro, i encara que sembli parcial la seva resolució és cabdal: si l'assolim, hom pot dir que la potencial transformació de la societat civil en estat està assegurada.

Villatoro diu, per exemple, que «la característica essencial de les àrees urbanes de més nova creació és la pobresa relativa de la societat civil»; «dintre d'aquesta manca de vertebració diguem-ne ambiental, la joventut d'aquests sectors presenta una manca de vertebració suplementària que li és específica». I afegeix que «ens trobam també davant de circumstàncies de psicologia col·lectiva gens afavoridores d'una opció vertebradora. Si l'esperit de resistència —que planava rera els centres juvenils i bona part del moviment popular— podia haver estat un eix de vertebració, un lloc d'encontre ideològic que suposava llocs per a la trobada física, la substitució d'aquest esperit resistencial no ja pel politicisme cívic sinó per una mena de descrèdit d'allò que és col·lectiu, que és polític, ha desvirtuat un possible camp de relació vertebradora». Això és important: l'esperit de resistència. Comparant la situació actual de la joventut amb l'època en què hi havia una motivació clara (l'antifranquisme) hi ha una diferència abismal. En temps de la resistència hi havia una motivació (des del sindicalisme catòlic fins les CCOO) que va ajudar a crear una certa vertebració en aquests barris. Si miram ara les poblacions i barris sorgits durant els anys seixanta, la classe política que controla els ajuntaments afiliats als partits socialista i comunista no tenen gaire a veure amb l'antiga resistència i, sobretot, un cop distribuïts els possibles càrrecs polítics, la politització ha deixat d'interessar. Crec, malgrat tot, que si nosaltres tornam a plantejar la superació de les situacions d'injustícia col·lectiva podem tornar a entusiasmar la gent jove. Si l'estat benefactor ofereix als joves una xarxa d'activitats no els interessarà. Aquesta és la tesi de Villatoro: la societat civil no es crearà sense un objectiu. No creem simplement societat civil: pensem que estam creant un mitjà per arribar al nostre Estat.

UNA CULTURA DESARRELADA DE LA SOCIETAT CIVIL

Una altra reflexió interessant és la ponència de

Salvador Cardús. L'ajuntament de Terrassa, dirigit des de la democratització per un batle socialista, ha aplicat la política de crear la cultura des de les institucions, desconfiant de la societat civil, que evidentment no coincideix amb els ideals de l'estat central: fa por que la societat civil sigui excessivament propensa al nacionalisme. L'alternativa és crear una estructura paral·lela, dirigista. A Barcelona, per exemple, s'han creat centres cívics amb mitjans enormes: grans edificis, pressuposts generosos..., perquè els joves i la resta dels ciutadans hi vagin a desenvolupar les activitats culturals programades des d'una oficina municipal. La gent esdevé objecte d'un Estat que organitza la cultura, el lleure, la diversió, l'activitat dels joves. Per altra banda, es valora la cultura pel seu rendiment polític, s'afavoreix la cultura de masses encara que estigui desarrelada de la societat civil. És com a reacció enfront de tot això que sorgeix el discurs de Salvador Cardús, una polèmica oberta amb els funcionaris i teòrics de la política de l'ajuntament de Terrassa (en una ponència presentada al Debat Terrassa 2001, ara fa dos anys); Cardús, com a sociòleg, oposa la cultura programada des de les instàncies polítiques a la cultura que sorgeix de la mateixa societat, encara que aquesta sigui més difícil d'aconseguir, menys brillant i amb menys satisfaccions que una bona programació cultural feta des de l'ajuntament.

FER LA NOSTRA CULTURA AMB LLIBERTAT

La tercera reflexió que volia fer —i em sap greu autocitar-me— procedeix d'un text meu. Les associacions culturals són de les que més han patit de l'envestida de l'Estat central contra l'associacionisme català creador de societat civil. La dictadura franquista va atacar les bases de la societat civil catalana desfent les associacions sindicals i patronals i inventant-se el sindicalisme vertical; tot i això, l'Estat fou, en certa mesura, respectuós amb l'associacionisme econòmic; amb el de tipus cultural, en canvi, fou dur fins on li ho permeté el manteniment d'una aparença de respecte a la legalitat. Les associacions que restaren foren molt importants per sostenir la cultura catalana, però perderen el seu pes tradicional i quedaren «congelades» o sense possibilitats amb el pas del temps —i la durada de la dictadura— els edificis, les seues socials, s'anaren deteriorant; i aquesta és la visió que li restà a la gent: pobresa de mitjans, manca d'ajuts. Semblava que, arribada la democràcia, la situació havia de canviar, i aquest és el gran repte: si els quaranta anys d'opressió de la llengua s'han de compensar amb una política de normalització lingüística efectiva propinada pels poders públics, amb l'associacionisme: caldria actuar de manera semblant per compensar la forta erosió d'aquells anys, caldria fer un esforç econòmic, la reconstrucció que fes viable la continuïtat del seu paper en la societat catalana. Però no solament no és així, sinó que l'actual govern socialista —i aquest disbarat no l'havia fet ni el govern de la dictadura— ha sotmès l'associacionisme als mateixos impostos que les societats anònimes.

El problema va portar a totes aquestes entitats a

Dossier: *ESTAT I PERSONA A LA SOCIETAT ACTUAL*

celebrar un Congrés d'Ateneus de Catalunya, el 1983 (el tercer, a començaments de segle ja havien tingut lloc els dos primers), per plantejar una reivindicació: si volem una societat civil forta cal no oblidar la nostra pròpia força, que actualment està a punt de desaparèixer per la descapitalització i per l'abús del poder central a què està sotmesa. Del congrés sorgí una Federació d'Ateneus de Catalunya, en la qual entraven totes les entitats amb finalitat cultural. Com a Conseller de Cultura vaig dir unes paraules que potser seria adient repetir:

«Catalunya té un model de societat, especialment en el camp de la cultura, amb el seu dens teixit d'associacions, que la fa molt particular. En aquest país hi ha una tradició, que ha sabut mantenir-se com a realitat, de generar activitats culturals a través de l'associació lliure de ciutadans, sense esperar, perquè molt sovint ha estat inútil d'esperar, que els poders públics actuassin amb la iniciativa i amb la responsabilitat que, potser, hauria d'haver-los correspost si haguéssim tingut sempre uns poders públics amb sensibilitat per la cultura. De fet, en el camp de la cultura, si nosaltres ens n'hem sortit de moments molt difícils és gràcies a l'existència d'aquest teixit associatiu. Són tots aquells ateneus, centres, societats o associacions que, des del segle passat, han fet el que és culturalment el nostre país. A més, els catalans tenim un sentit molt afinat de la llibertat, de la llibertat individual i de la llibertat de les comunitats (municipis, associacions, grups) i, per tant, no ens agrada que ens diguin el que hem de fer. La cultura no la volem pensada en un despatx de ministeri; no es tracta ara de donar la culpa només al centralisme, sinó a qualsevol forma de dirigir-nos des d'un despatx de la burocràcia político-administrativa.

«Preferim crear, nosaltres mateixos, el que volem fer, els models culturals, el tipus d'activitat, les tendències de cada una de les nostres actuacions. I això és el que hem de defensar, i hem de defensar-ho, partint de la realitat que són aquestes associacions. Cal tenir present, però, que molt sovint, amb els canvis socials i econòmics que ha experimentat el país, aquestes associacions no poden complir ara, plenament, la funció per la qual foren creades i que han

acomplert durant anys i anys, cosa que pot produir, per l'ofec la desaparició de moltes venerables institucions. Tanmateix, també seria contrari a la nostra manera de sentir de transformar aquestes associacions, que depenen de la voluntat dels seus socis, en dependències de l'administració. Si l'administració intentava d'absorbir-les, en el moment que elles mateixes no poguessin actuar segons la seva forma tradicional, es produiria una pèrdua important per al nostre país.

«La Federació que heu decidit crear ha de tenir com a una de les seves funcions, defensar la independència i reclamar que cada un dels seus membres tinguin dret a viure, i de viure amb dignitat, respectant l'esperit amb què els fundaren els seus promotors».

UN PROJECTE D'ESTAT RERA LA SOCIETAT CIVIL

Em sembla que això són tres tipus de reflexió puntuals i segurament massa desplaçats cap al camp de la cultura, que en definitiva és on tinc experiència. No pensàssiu, però, que la societat civil és una societat de cultura, de lleure o d'investigació: és sobretot l'aspecte econòmic, espina dorsal de la vida de l'home, allò que compta. A Catalunya tenim una societat civil hereva de la del segle passat que hem de defensar i reforçar; i un procés d'aproximació rera l'Estat que poguem considerar nostre. A les Illes Balears i al País Valencià la situació és més complexa i cal que sigui analitzada des dels respectius punts d'origen, però no hem d'oblidar que un plantejament nacionalista no és possible sense tenir en compte aquestes anàlisis. Si rera la societat civil no hi ha un projecte d'Estat, aquesta societat no té, a la llarga, possibilitat de subsistir; però si nosaltres tinguéssim ara un Estat caldria continuar treballant amb força per la societat civil, perquè només amb ella serem una nació desenvolupada i, sobretot, lliure i amb capacitat de sobreviure en qualsevol circumstància històrica. La societat civil és imprescindible davant un Estat espanyol opressor, però, també, davant un Estat que considerem que és el nostre, si volem assegurar la llibertat de la nostra nació.

MAX CAHNER

Una cultura en marxa per a tot un poble.

Demaneu informació

Carrer Ample, 35 (Palau Mornau) Telèfon 315 10 11 - 08002 Barcelona

L'associacionisme i el procés de la normalització cultural

per Damià Pons i Pons

LA SUPERVIVÈNCIA DE LA CULTURA CATALANA A MALLORCA

Hi ha la idea que la cultura catalana va poder resistir les envestides depredadores de l'Estat perquè va disposar d'una xarxa associativa civil que va ésser capaç de substituir amb eficàcia les actuacions que hauria desenvolupat una administració pública pròpia en el cas que hagués existit. Aquest punt de vista probablement és encertat referit al Principat de Catalunya. Però, en relació a Mallorca és del tot inexacte. La supervivència de la cultura catalana a la nostra illa va ésser possible per unes causes molt menys gloriores. Si hem aconseguit sobreviure —ben malparats, tanmateix— és perquè fins fa una trentena d'anys fórem una societat agrària que desenrotllava la seva vida quotidiana al marge dels instruments desnacionalitzadors (escola, premsa, administració pública...) que l'Estat utilitzava per a aconseguir l'homogeneïtzació lingüística, cultural i nacional de tot el seu territori. Val a dir que amb l'arribada del franquisme la majoria social que s'havia mantingut més o menys impermeable a l'acció espanyolitzadora començà a amarar-se del nou nacionalisme imperial. De temps enrera, la realització del servei militar també ja havia representat per als ciutadans mascles un temps d'immersió dins el nacionalisme espanyol més «cañí». Tot plegat, però, tan sols trastornava superficialment el perfil d'aquella societat que continuava éssent gairebé del tot monolingüe i posseïdora d'una cultura pròpia —tradicional i de transmissió oral— plenament normalitzada. La ineficàcia colonitzadora de l'Estat, incapaç d'usar amb profit els mecanismes d'integració nacional que tenia al seu abast —i aquesta ha estat la nostra sort—, va permetre que la identitat cultural dels mallorquins es mantingués en un bon estat de conservació durant tota la primera meitat d'aquest segle. Es tractava, això sí, d'una identitat posseïda vivencialment, sense el reforç que en dona la plena consciència. Aquesta cultura ètnico-tradicional era la socialment majoritària, la realment pròpia de la immensa majoria dels mallorquins.

L'anomenada alta cultura, la cultura escrita, era un fet marginal en la vida social illenca. I, a més a més, aquest estrat cultural presentava una divisió profunda que venia marcada pel fet lingüístic i pel decantament cap a una o altra capitalitat cultural. Uns usaven el castellà i s'emmirallaven en les modes culturals madrilenyes, els altres empraven l'idioma propi del país i se sentien plenament adscrits a la cultura que tenia en Barcelona el seu cap i casal. Les classes dirigents illenques formaven part, en general, del primer

grup. Eren una gent que es conformava amb tenir un poder subordinat, per delegació, sense afanys de generar una cultura pròpia com a element de singularització i de prestigi. Tan sols aspiraven a consumir la cultura que produïen els seus amos polítics. La mateixa cultura que promovien per totes les províncies els funcionaris que estaven al servei de l'administració de l'Estat.

Enfront d'aquells que es lliuraren dòcilment a la castellanització, hi hagué l'actitud i l'obra d'un sector d'il·lustrats que no renunciaren a la seva catalanitat lingüística ni a la consideració de Mallorca com l'espai cultural mereixedor de la seva atenció més preferent. Hi foren des de l'inici de la Renaixença, i fins a la postguerra. És veritat que no aconseguiren una incidència notable sobre el cos social, però, malgrat aquesta limitació, feren una tasca positiva en la mesura que crearen unes minories favorables a la cultura del país i produïren una obra literària i intel·lectual valuosa, suficientment important com per a demostrar que la cultura catalana de Mallorca podia superar el complex de localisme amb què els castellanitzadors pretenien inhibir-la i esterilitzar-la. Les iniciatives d'aquest grup també es concretaren en la creació d'algunes institucions culturals importants —Societat Arqueològica Lul·liana (1880), Associació per la Cultura de Mallorca (1923-1936), les revistes «La Roqueta», «Mitjorn», «La Veu de Mallorca», «La Nostra Terra»...—, que ajudaren a vertebrar un moviment minoritari en defensa de la cultura nacional de Mallorca. La precarietat de funcionament i les dificultats de connexió amb la societat impediren que de la seva actuació se'n derivassin uns resultats veritablement exitosos.

LA GRAN TRANSFORMACIÓ DELS 60

I arribà la dècada dels 60. La dècada del canvi més profund experimentat per la societat mallorquina d'ençà del segle XIII. Començà el boom turístic i la balearització del territori, es generalitzà l'alfabetització en castellà, s'inicià l'arribada massiva d'immigrants, les llars sofriren l'impacte d'un nou mitjà de comunicació que ràpidament va demostrar tenir una gran capacitat de seducció, sorgí la classe dels nous rics, la societat agrària va despertar del seu somni ancestral i sofrí un procés de despoblament cap a la ciutat que anà acompanyat d'una forçosa reconversió laboral...

Aquella societat que semblava cloroformitzada en la seva somnolència secular sofrí transformacions accelerades i profundes. Hi hagué un capgirament

Dossier: ESTAT I PERSONA A LA SOCIETAT ACTUAL

dels costums i dels valors, i una intensa mobilitat social i territorial. La lleialtat que fins aleshores els mallorquins havien tingut envers els valors culturals propis —una lleialtat basada en la inèrcia, és ver—, va quedar trencada en mil bocins. El procés d'aculturació coincidir amb un augment de la capacitat desnacionalitzadora de l'Estat, el qual, a partir d'aleshores, ja disposà d'uns mitjans eficaços per a incidir sobre la totalitat de la població. I aquella Mallorca que perdia acceleradament la cultura tradicional que li era pròpia, també va rebre l'impacte de la cultura de masses, la qual vehiculava en castellà uns continguts sobretot anglo-nordamericans. Tot plegat, una immensa cotelera de cultures i de referències simbòliques que desdibuixaven fins als extrems de la difuminació total la identitat cultural històrica dels mallorquins.

I tota aquesta allau de fenòmens d'aculturació ni tan sols no trobà l'entrebanc d'una xarxa associativa civil que fos capaç de fer respectar la identitat cultural del país. La pobresa associativa endèmica i el desmantellament del mallorquinisme ideològic provocat per la guerra civil, feien de la Mallorca de l'any mil nou-cents seixanta una societat totalment indefensa.

SÍMPTOMES D'AUTOAFIRMACIÓ CULTURAL

Malgrat tot, però, en el si d'aquella societat desvertebrada i en procés d'heterogeneïtzació s'hi varen començar a manifestar símptomes d'autoafirmació cultural i nacional. Ja a la mateixa dècada dels seixanta es va fundar l'Obra Cultural Balear. I també es va popularitzar el moviment de la nova cançó. I sorgí una novel·lística en català feta per uns escriptors joves que pretenien donar testimoni de les noves realitats socials. El 1968 es crearen els primers estudis universitaris —l'embrió de la Universitat actual— que permeteren una certa democratització de l'accés a la Universitat i la formació de quadres intel·lectuals capaços d'actuar com a dinamitzadors culturals.

D'ençà d'aquells anys fins ara hi ha hagut un increment molt considerable de les associacions dedicades a treballar —en un amplí ventall de nivells i d'eficàcies— per la cultura del país. Sense cap afany d'exhaustivitat voldria assenyalar les següents: les delegacions de l'OCB, el moviment escolta, el Congrés de Cultura Catalana, les Escoles d'Estiu, el GOB, l'Associació de la Premsa Forana, el Centre de Cultura Popular, la Federació de Corals de Mallorca, els grups d'esplai, l'STEI, els grups de ball de bot i de teatre, la CENC, els grups de renovació pedagògica, el grup Blanquerna, el IIon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, el BNE, l'Associació Voltor, revistes com «Lluc» i «El Mirall», les ràdios locals, la Crida... Tot aquest conjunt d'organitzacions formen un teixit associatiu que aparentment sembla que ha de tenir capacitat d'incidència sobre la societat. Però, com són, en realitat, aquestes associacions? La seva existència és fruit del voluntarisme d'uns pocs o de

L'antiga societat mallorquina que va passant...
(Foto Toni Catany)

l'aportació desinteressada de molts? Utilitzen la metodologia més adient per aconseguir els objectius que persegueixen? Tenen un projecte de creació d'una veritable cultura nacional?

DISGREGACIÓ EN L'ASSOCIACIONISME

Al meu parer, les associacions culturals mallorquines, en general, donen uns resultats molt inferiors als que podrien donar si comptassin amb una base humana més àmplia i més activa i amb unes tècniques més adequades per a incidir sobre la societat. Hi abunda l'absentisme dels socis, i, fins i tot, el dels mateixos directius. Hi fan falta moltes d'actituds d'esforç desinteressat i més coherència personal a l'hora de dur a la pràctica en la vida quotidiana tot allò que defensa l'associació de la qual s'és membre.

En la majoria dels casos, hi manca professionalitat en la gestió i hi sobren complexos d'inferioritat. Habitualment es té poca ambició perquè existeix una desconfiança envers les pròpies forces.

Un perill que presenta permanentment l'associacionisme illenc és el de la seva disgregació. Amb massa freqüència abunden els associats que tendeixen a ressaltar les seves diferències respecte al nucli directiu de l'entitat i, com a conseqüència, opten per practicar l'absentisme o per iniciar aventures fundacionals que no contribueixen en res a enfortir el moviment associatiu existent. L'únic que fan és afegir unes noves sigles al llistat d'associacions que no funcionen. Augmentar de manera innecessària el nombre d'associacions a mi em sembla contraproductiu, una mostra d'immaduresa i de manca de cultura associativa. Caldria aprendre a conviure i a participar en

les activitats de les associacions encara que en determinades temporades puguem estar disconformes amb la línia d'actuació que impulsa el grup dirigent.

A la Mallorca d'ara, ja n'hi ha a bastament d'associacions. En canvi, ens continuen fent molta de falta entitats sòlides, que comptin amb una base humana àmplia i activa, que estiguin ben organitzades i ben dirigides, que disposin de recursos econòmics suficients, que siguin capaces d'aconseguir uns resultats que encoratgin la seva base social i d'augmentar progressivament la seva incidència. La reconversió de moltes de les associacions culturals existents és del tot necessària. No podem caure en la ingenuïtat de confiar la recuperació de la nostra cultura nacional exclusivament a les institucions públiques. Seria suïcida ignorar que l'Estat no ha renunciat a dur a terme el projecte d'homogeneïtzació cultural i lingüística del tot el seu territori. I tampoc no poden merèixer la nostra confiança els governants autonòmics que tenim, l'actuació dels quals freqüentment es caracteritza per la relació de deslleialtat que mantenen amb la cultura i la llengua del país.

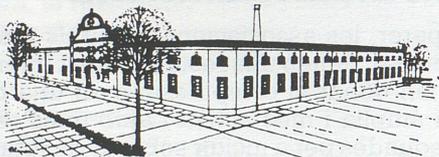
PODERS PÚBLICS I ASSOCIACIONS

Ara bé, fins i tot en el cas que comptàssim amb el suport decidit i incondicional dels poders públics, també necessitariem un moviment associatiu que treballàs de manera activa per a fer arrelar socialment la

voluntat de pertinença a la cultura que ens ha estat donada per la història. En una època en què les multinacionals de la comunicació àudio-visual aspiren a consolidar espais culturals que siguin al màxim d'homogenis —amb l'objectiu de tenir un mercat més extens per als seus productes—, no hi ha cap cultura nacional, i molt més si és d'àmbit restringit, com la nostra, que pugui sobreviure sense uns poders públics afins i sense una base social que li sigui lleial de manera activa. Ambdós factors són imprescindibles i, d'alguna manera, es reforcen mútuament.

Normalitzar la cultura nacional dels illencs requereix, d'una banda, que els nostres poders públics mantinguin una actitud intervencionista, orientada a neutralitzar els processos culturals despersonalitzadors que incideixen sobre la nostra societat; i de l'altra, un entramat associatiu que generi demandes de normalitat cultural i, al mateix temps, en produeixi, de normalitat, en àmbits socials concrets. Evidentment, en la mesura que les institucions incompleixen les seves responsabilitats, cal intensificar l'activisme de les associacions, obligant-les a assumir aquells objectius que l'abandonisme dels poders públics deixa deseparats. El repte és, certament, difícil. Però, és gairebé segur que aquest és l'únic camí per arribar a la normalitat cultural. Tan sols de la insistència, del voluntarisme i de la intel·ligència en podrà néixer la victòria.

DAMIÀ PONS I PONS

FÀBRICA D'ARTICLES DE PELL

guants

bosses

peces de vestit

i marroquineria en general

Gran Via de Colón

Telèfon 50 19 00

INCA

llibreria

Jovellanos

• pósters

làmines

postals...

*Jovellanos, 7 Tel. 72 14 66
Ciutat de Mallorca*

Dossier: ESTAT I PERSONA A LA SOCIETAT ACTUAL

Progrés i valors

per Gabriel Amengual Coll

0. INTRODUCCIÓ: LA PROBLEMÀTICA

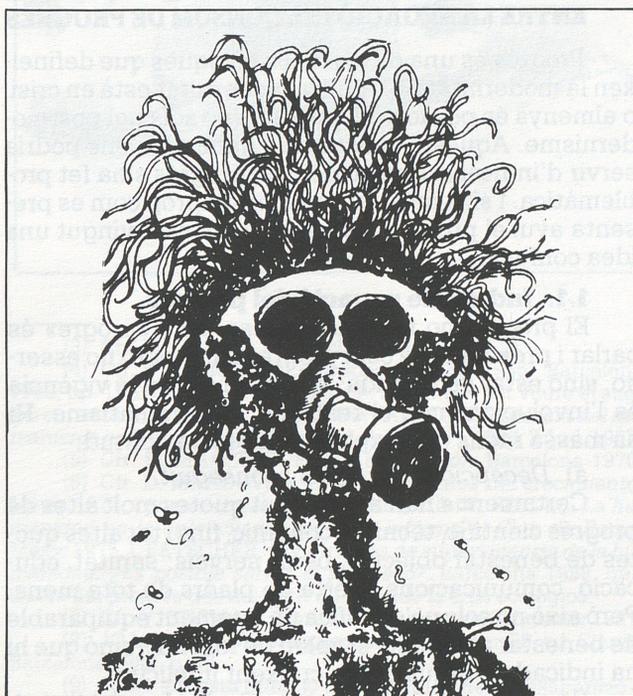
El títol ja suggereix una dualitat, una diferència entre progrés i valors. Com entendre aquesta dualitat? El progrés, consisteix en la realització de valors? i aleshores quins valors?, o bé, són els valors un criteri per a avaluar el progrés? En aquest cas el progrés pot ésser que realitzi valors i potser que no.

La decisió per una o altra posició (1.ª progrés = valors, o 2.ª valors com a criteri del progrés) depèn de com entenguem els valors (1). Si entenem els valors en el seu sentit més ample, incloent de manera predominant (com se sol fer) valors econòmics, tècnics, sense discutir a qui aprofiten o al servei de qui estan, sense entrar, per tant, a considerar el preu social que es paga per un cert progrés, aleshores és clar que es pot identificar progrés i valors. En canvi, si entenem els valors en un sentit diguem moral o ètic o humanista (2), que inclou la consideració dels costos i profits socials, aleshores el progrés ens apareix com una realitat més complexa, amb possibilitat de distingir-hi aspectes positius i aspectes negatius, i els valors com uns criteris de judici, de discerniment d'aquests aspectes.

Però també podríem entendre la relació entre valors i progrés d'una altra manera. Els valors són allò que empeny el progrés, o l'atreu. Són, per exemple, les idees revolucionàries, que a la llarga es fan patrimoni cultural i realitat política, social, ètica.

Si de res que tengui una mínima dimensió social no en podem parlar en abstracte, com qui tracta de fórmules químiques, vàlides a qualsevol lloc i temps, tampoc del progrés, que d'alguna manera indica el ritme de la societat. Parlar de progrés és també prendre el pols a la societat en què estam i en què parlam de progrés. Així que no parlarem del progrés en abstracte, sinó com el veim i com el podem concebre i fer avui.

D'entrada ja vull dir que parlar del progrés avui és

(1) Aquí no prenim els valors en el sentit estricte de la filosofia dels valors, sinó en un sentit ample, del llenguatge comú. Manuel García Morente té un estudi meravellós sobre aquest tema —que m'ha estat facilitat per Climent Garau, i que segurament li va inspirar el títol de la ponència— on si els entén en el sentit de l'esmentada filosofia, però en fa una consideració molt suggerent i aclaridora, al mateix temps que molt clara i agradable, com solia ser l'estil, tant escrit com oral, d'aquest filòsof que era alhora un gran pedagog. M. GARCIA MORENTE, «Ensayos sobre el progreso», a: ID., *Ensayos*, Madrid 1945, pp. 89-162.

(2) García Morente no necessita fer aquesta distinció, perquè, encara que tots siguin valors, no tots valen igual, hi ha jerarquia entre ells, de tal manera que uns es subordinen als altres. Cfr. o. c., pp. 112 s., 115-121.

SUBSCRIVIU-VOS A LA REVISTA LLUC

afrontar les dues grans qüestions que afecten a la humanitat:

1. La humanitat viu sota l'espasa de Damocles de la possibilitat real, de la real capacitat d'una destrucció total, i per tant una qüestió primària és si la humanitat serà capaç d'evitar la catàstrofe nuclear, de tota la humanitat, ecològica.

2. La humanitat té la possibilitat, és a dir, els mitjans científics i tècnics suficients per satisfer les necessitats bàsiques: menjar i vestir, llegir i escriure, una altra qüestió primària és per tant si la humanitat serà capaç d'aconseguir un ús suficientment humà i racional dels seus recursos per tal de satisfer primer les seves necessitats vitals bàsiques.

1. BREU ANÀLISI DE L'ACTUALITAT. UNA SITUACIÓ PARADOXAL: ENTRE LA NEGACIÓ I EL CONSUM DE PROGRÉS

Progrés és una de les idees bàsiques que defineixen la modernitat (3). Avui la modernitat està en crisi, o almenys és posada en qüestió, i no sols pel postmodernisme. Aquesta constatació general ja ens podria servir d'indicació que la idea del progrés s'ha fet problemàtica. I si, a més, miram més d'aprop com es presenta avui el progrés, veuren que ha esdevingut una idea confusa.

1.1. Indicis de negació del progrés.

El progrés no té bona premsa. Allò «progre» és parlar i presentar-se com progressista, però no esser-ho, sinó estar de tornada; allò nou i el que té vigència és l'involucionisme, el realisme, el pragmatisme. Hi ha massa raons que expliquen aquesta actitud:

a) Decepció del progrés aconseguit.

Certament s'han aconseguit quotes molt altes de progrés científic, tècnic i econòmic, fins i tot altes quotes de benestar objectiu: béns, serveis: sanitat, educació, comunicacions, oferta de plaers de tota mena. Però això no sols no significa un augment equiparable de benestar subjectiu, si voleu de felicitat, sinó que hi ha indicadors greus d'una creixent infelicitat.

En efecte, els indicadors: suïcidis, homicidis i alcoholisme que l'any 1955 feren diagnosticar a Erich Fromm que vivíem en una societat malsana (4), no han fet més que pitjorar. L'augment, en efecte, el podem considerar quantitatiu i qualitatiu, sobretot si a l'alcoholisme hi afegim el consum de drogues més fortes i més fatals, i a l'augment de suïcidis hi afegim el nou indicador de suïcidis juvenils (que aquest mes de setembre han estat notícia i objecte de comentaris). A aquests tres grans indicadors hi podríem afegir altres més quotidians: depressions, desequilibris psíquics; inestabilitat laboral, matrimonial, familiar i existencial; estrés i noves malalties; temps lliure buit o omplit a base de buidor, d'evasions, avorriments.

El progrés tècnic en comptes de dur una unió entre treball i oci —més fàcil i més agradable, a més de més breu, amb manco esforç i més vocacionat, tal com propugnava i presentia H. Marcuse (5) als anys 60— ens ha duit l'atur, amb totes les seqüeles psíquiques i econòmiques pels aturats, ànsia a perdre el treball o

a no trobar-ne per als qui en tenen, clima de major competitivitat donada la major possibilitat de selecció del personal.

b) El deteriorament ecològic.

Si obrim els ulls a l'entorn, ens apareixeran altres conseqüències greus del progrés, que potser representin un preu massa alt, perquè signifiquen menjar-se la vaca que ens donava la llet. Em referesc al vast problema de l'ecologia, progressiu esgotament dels recursos naturals no renovables, degradació del paisatge, contaminació de l'atmosfera, pluja àcida, etc. La necessitat de limitar el creixement fou ja proclamada el 1971 pel cèlebre informe al Club de Roma (6).

c) El sempre més profund abisme entre rics i pobres.

I si encara obrim un poc més els ulls, repassant una mica el mapamundi, i ens adonam que dues terceres parts de la humanitat està infraalimentada, pateix fam; que el tercer món és tan sols font de recursos naturals que són explotats, espoliats; que per a ells el progrés no els ha produït més que el deute extern i per tant una major dependència, a més de deixar-los en un pitjor analfabetisme; desarrelats de la pròpia cultura i de tot el seu sistema econòmic per l'influx espoliador d'un altre (7), colonització, imperalisme, comerç d'armes, etc.

I amb el gran progrés del segle XX aquests grans mals no sols no han desaparegut ni almanco disminuït, sinó que ens trobam que el que ha augmentat és la misèria. Hi ha molta més pobresa ara que fa 20 anys, molta més gent que sofreix, que passa fam. Malalties que pareixien erradicades —tuberculosi, hídatisosi i lepra— reapareixen, a Espanya mateix, a causa de situacions d'extrema pobresa.

L'abisme entre Nord i Sud és cada vegada més gran, amb un Sud cada vegada més extens i nombrós i un Nord més ric però també més selectiu, minoritari, vell, eixorc i sense descendència, de tal manera que el Sud penetra per profundes enclotxes fins ben endins el Nord: és l'anomenat quart món.

Parlar de progrés amb aquest panorama és senzillament esser uns inconscients, és no saber què es diu. I en tot cas queda la ben fonamentada sospita que l'augment de misèria és un producte necessari del 'nostre' progrés.

d) El «progre»: un nou tipus d'home satisfet.

Em referesc al fenomen de l'ascensió social d'un tipus d'home satisfet amb la situació actual, és el tipus corrent d'home jove que té per menjar, per divertir-se, i un petit treball per guanyar-se la vida, una colla de companys per divertir-se, i viu el present, va passant el temps, passant de tot i llevant-se del cap i del cos, com el major dels tabús, tot el que sigui sofriment. No necessàriament és un passota, pot tenir un cert compromís social o polític, però estant sempre a la 'cresta de l'ona', sense tenir en compte els que estan davall i sobre els quals es manté. És el tipus de «progre» avui tan triomfant.

Aquesta actitud es tradueix

— en conformisme en política —encara que es presenti amb façana «progre» o s'allisti a les forces

Dossier: ESTAT I PERSONA A LA SOCIETAT ACTUAL

progressistes, tal com avui s'anomenen aquells que abans es deien socialistes o d'esquerra—

— en l'opció per produir més, de crear riquesa, sense preocupar-se de la distribució, amb l'excusa que no interessa el color del moix, sinó que agafi rates, i per tant la qüestió de la distribució es va ajornant per... després, després de què? per després del dia que no arriba mai!

— en un afany per 'modernitzar', amb tarannà tecnòcrata i simplista, un poc a l'estil de 'nou ric', apuntant exclusivament al triomf.

És el tipus d'home produït pel nostre 'superdesenvolupament', «esclau de la 'possessió' i de la fruïció immediata, sense altre horitzó que la multiplicació o la contínua substitució dels objectes que hom posseeix per altres encara més perfectes». És l'home consumista (8).

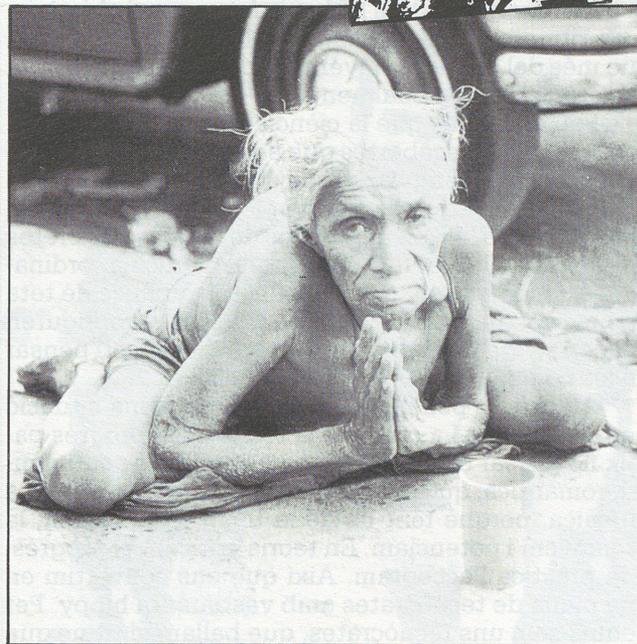
De fet potser que l'índex més greu del deteriorament de la situació encara no sigui l'empitjorament de la situació material, sinó que fins i tot hagi desaparegut la meta, l'objectiu proposat de millorar. Ha desaparegut la utopia i el compromís polític i l'ideal ètic, l'esperança fins i tot. La resignació, apatia, insensibilitat amb què es viu, pot ser el pitjor índex del deteriorament (9).

e) *La negació del progrés en el terreny de les idees.*

Aquest fenomen de negació del progrés no és nou. Si per una part podríem dir que en la història —sobretot moderna— predomina la fe en el progrés, aquesta mateixa història, tal com cantus firmus, es veu acompanyada pel contrapunt, puntual i no continu però constant, de l'apostasia d'aquesta creença o de l'actitud escèptica o crítica. Així podríem considerar que ja el romanticisme, que segueix al segle de les Llums, és un fenomen d'aquesta mena, en les seves diferents fases i aspectes. I si consideram només els corrents culturals del nostre segle, sense entrar a especificar filosofies o filòsofs, podríem considerar com a contrapunts els següents (10):

- el vitalisme anti-intel·lectualista de principis de segle,
- l'existencialisme de les dècades 30, 40 i 50,
- la 'contracultura' dels anys 60,
- el postmodernisme de l'actualitat.

A nivell filosòfic crec que el progrés ha sofert al nostre segle una dura crítica, feta quasibé de manera sistemàtica, vull dir no casual o esporàdica, sinó completa i radical, de tal manera que si el segle XVIII és considerat com el segle de la proclamació del dogma de la fe en el progrés de la humanitat, protagonitzada sobretot per Turgot i Condorcet (11), el nostre segle podria ser considerat com el segle que apostata d'aquesta creença, destruint-la de manera deliberada, sistemàtica i radical, representat sobretot per dues filosofies: Martin Heidegger, per una part, i l'Escola de Frankfurt per l'altra, i en concret d'aquesta Escola destacaria Walter Benjamin (12).

(3) Cfr. M. GARCIA MORENTE, o. c., pp. 89-91.

(4) Cfr. E. FROMM, *Per una societat sana* (1955), Barcelona 1968, pp. 13-20. Sobre H. Marcuse i E. Fromm es pot veure el suggerent estudi de Diego SABIOTE NAVARRO, *El problema del humanisme en E. Fromm i H. Marcuse*, Salamanca 1983, 2.ª ed. 1987.

(5) Cfr. H. MARCUSE, *Eros y civilización*, Barcelona 1970.

(6) Cfr. D. MEADOWS i altres, *Los límites del crecimiento*, Mèxic 1972; i posteriorment M. MESAROVIC i E. PESTEL, *La humanidad en la encrucijada. Segundo informe al Club de Roma*, Mèxic 1975. I. FETSCHER, *Condiciones de supervivencia de la humanidad. ¿Es posible salvar el progreso?*, Barcelona 1988, que tracta del progrés des del punt de vista de la crisi ecològica.

(7) Cfr. V. COSMAO, *Transformar el mundo*, Santander 1981.

(8) JOAN PAU II, *La preocupació social*, núm. 28, ed. Claret, Barcelona 1988, p. 46.

(9) Sobre aquesta qüestió tan debatuda de la desaparició o esbucament dels ideals, vegeu J. N. GARCIA-NIETO i altres, *Naufragi d'utopies? Què cal salvar*, Barcelona 1988.

(10) Vegeu Antonio BLANCH, «Modernidad, posmodernidad y fe cristiana» a: *Razón y fe*, jul.-ag. 1988, pp. 85-96.

(11) Sobre aquests autors cfr. més envant, nota 15.

Sobre la història del concepte vegeu J. RITTER, «Fortschritt», a: *Historisches Wörterbuch der Philosophie*, vol. II, Basilea/Stuttgart 1972, col. 1032-1059. L'estudi més complet i més recent és R. NISBET, *Historia de la idea de progreso*, Barcelona 1981. Un estudi clàssic, que quasi bé constitueix una fita dins la pròpia història del concepte, és J. BURY, *La idea del progreso*, Madrid 1971; l'original és de 1920, i en algunes idees, concretament la contraposició entre progrés i cristianisme, té una visió pròpiament diccionària, que no resistiria l'anàlisi de la història o de la sociologia, weberiana o no. Un amplíssim estudi, encara que sobre un període de temps que va des de l'Edat Mitjana fins al segle XVI inclòs, és J. A. MARAVALL, *Antiguos y Modernos. Visión de la historia e idea de progreso hasta el Renacimiento*, Madrid 1986, que exposa les llavors i els primers ulls de la idea del progrés, així com el context en què sorgeix.

(12) Cfr. M. BERCIANO, *Técnica moderna y formas de pensamiento. Su relación en Martin Heidegger*, Salamanca 1982 (Malgrat el títol i estar de fet dedicat sobretot a Heidegger, té també un capítol sobre l'Escola de Frankfurt, en concret les referències són a Marcuse i a Horkheimer).

1.2. Indicis de la presència del progrés.

Constatam una actitud crítica, de tornada, respecte al progrés. Hem vist alguns símptomes i raons. Però al mateix temps constatam que la tècnica avança actualment com mai ho havia fet en tota la història, a un ritme acceleradíssim, de tal manera que es diu que més del 80 % dels inventors/descobridors de tota la història viuen actualment.

I no és només que la ciència i la tècnica avancin, com si fossin descobertes que es fan als gabinets i no fessin més que ampliar el conjunt de coneixements i com si aquests quedassin simplement escrits als llibres, sinó que la consumim: des de les calculadorettes que duim a classe, fins als cotxes, medicina, ordinadors, telèfon, tv, etc., etc., productes químics de tota mena. I no tan sols els consumim, sinó que configuren la nostra vida, tant privada com pública, basti pensar en les comunicacions, la política, etc.

Això si ho pensam bé, ens situa en una situació ben paradoxal. La crítica a la tècnica i al progrés pareix no passar d'una postura més o menys sentimental, romàntica, que a la llarga es mostra més bé com a farisaica, perquè fent ús de la tècnica l'afavorim, la promovem i potenciam. En teoria criticam el progrés, a la pràctica l'acceptam. Així que ens convertim en una mena de tecnòcrates amb vestimenta hippy. Per dedins som uns tecnòcrates, que ballam al ritme que ens marca el capital, i per defora protestam contra la música i el qui la sona. Una situació ben paradoxal, per tant, la nostra.

2. QUÈ ÉS EL PROGRÉS?

Vista la nostra situació, efectivament podríem sentir a Adorno quan afirma que la pregunta és si hi ha progrés, ja que progrés és un pseudoconcepte, que pareix que avui hom no pot emprar de manera suficientment grossera, i que la pedanteria amb què és usat falsifica tot allò que promet (13). Així que reflexionem una mica sobre què s'entén o es pot entendre per progrés.

En primer lloc el progrés no és simplement 'temporal', és a dir que posterior no equival a millor (14). Perquè aleshores progrés equivaldria simplement a procés, procés que es fa per ell mateix, i que necessàriament i cegament sempre va a millor.

Aquesta afirmació contradiu la convicció més profunda de la fe en el progrés del segle XVIII i posterior, consistent en la creença que la història humana està regida per la «lleï del progrés» (15). Però de no debades hem viscut dos segles més, amb suficients desastres i decepcions com per continuar encara amb la fe ingènua d'aquells il·lustrats. — I malgrat tot, crec que aquesta mateixa creença està molt arrelada en la consciència d'avui. Això es manifesta per exemple com es parla sempre de futur en sentit positiu, quan ningú ens assegura que el futur sigui millor que el present.

La gran diferència entre procés i progrés (16) és que aquell designa el transcórrer d'un fenomen o cosa pel propi dinamisme, per la pròpia naturalesa. Així, una llavor, si té les condicions necessàries, per la pròpia dinàmica, germinarà, creixerà i es farà la planta o

l'arbre, del qual n'era llavor. Progrés, en canvi, indica un canvi realitzat a través de l'acció humana, un moviment per tant lliure, pensat, volgut, planificat, dirigit i realitzat per l'home. (Tots aquests verbs s'han de prendre en un sentit col·lectiu i estructural, i per tant amb tot el que implica també de caràcter impersonal). El progrés és un moviment que l'home —la societat, la humanitat— fa dirigit cap a qualche meta, i no un procés que camina per ell mateix. I segons sigui la meta, el terme, l'objectiu cap al qual es va, podem parlar de diferents progressos, o diferents aspectes, nivells del progrés: econòmic, tècnic, científic, social, polític, moral, religió, etc.

Ara bé, no es pot oblidar que efectivament això no són més que aspectes o nivells del progrés, i que per tant el progrés s'hauria de mesurar en tot cas pel conjunt, pel resultat de tots els aspectes, però mai identificar-lo amb un sol aspecte o amb alguns.

La raó és ben clara: encara que siguin diferents aspectes, el seu subjecte és la societat en conjunt, i per tant tots ells estan estretament vinculats, i el seu valor depèn de la integració dins el seu subjecte. Aleshores és lògic anomenar progrés al resultat de tots els aspectes, si realment resulten ser, en conjunt, una millora pel conjunt social respecte a la situació anterior, si resulten ser *progrés social*.

Afirmar que la societat és el subjecte del progrés no ens pot fer oblidar que la societat no és un abstracte per damunt i independent dels seus membres: les persones. I aleshores el progrés ha de tenir una *dimensió personal*, el progrés social ha de poder ser mesurable en creixement com a persones dels ciutadans i en les condicions que crea afavoridores d'un tal creixement. I aquí és on té sentit parlar de creixement, de progrés, humà, en humanitat. Si per una part és clara la necessitat de capacitats tècniques per promoure el progrés, és també cada vegada més clara la seva insuficiència, ja que el sol progrés tècnic pareix dur a una situació global de retrocés, i per tant la necessitat de complementar les capacitats tècniques amb altres, com puguin ser la major consideració de la dignitat humana, col·laboració al bé comú, esperit de pobresa i solidaritat amb els pobres, la voluntat de pau, «l'amor, l'amistat, la pregària i la contemplació» (17).

Si tenim aquest punt de vista global i globalitzador, crec que no hi ha per què tenir una actitud antitecnicista, no sols pel que aquesta actitud té de purament romàntica i sobretot de farisaica, sinó fins i tot perquè la tècnica no és en ella un element gens menyspreable. La qüestió és més bé aquesta: al servei de què està? i en darrer terme al servei de qui?

El caràcter global del progrés, com a conjunt i conjunció harmoniosa —encara que no exempta de conflictes i tensions—, ha de completar amb el caràcter global del subjecte del progrés, que hem definit com la societat en conjunt, que parlant estrictament hem d'ampliar a la humanitat tota.

Si la divisió de la societat entre els que tenen treball i els aturats i la divisió de la humanitat entre Nord i Sud són el problema humà social per excel·lència, hem de treure dues conseqüències necessàries i essencials:

Dossier: ESTAT I PERSONA A LA SOCIETAT ACTUAL

1.ª Només podrem dir que hi ha progrés quan s'avanci en la solució d'aquest problema.

2.ª Només podrem anomenar progrés aquell que es faci en solidaritat amb tota la humanitat. Altra cosa no seria més que acumulació de riqueses i per tant espoliació a la major part de la humanitat per part d'un —almanco relativament— petit grup, amb la qual cosa aquest relativament petit grup no fa més que mostrar la seva baixesa moral i humana i el seu retard humà i mental.

Crec que ens hauríem d'avesar a valorar el progrés des del punt de vista de les víctimes, no sols perquè són la majoria, sinó també perquè ens mostren la veritat oblidada i més vera del progrés. Aleshores hauríem de dir que el progrés és aquell avanç que no tan sols no fa víctimes, sinó que intenta que l'avanç sigui sobretot a favor de les víctimes del desenvolupament aconseguit fins ara, és a dir un progrés el més compartit, en comunitat, en la major solidaritat possible.

La solidaritat no és una qualitat afegida generosament per bona voluntat, després, des de fora, sinó que és la qualitat que defineix el progrés. Els indicadors de major solidaritat són els indicadors més veres de progrés. Fins i tot m'atreviria a dir que la solidaritat no és fonamentalment una opció ètica, sinó que abans de tot és un fet, com és un fet la interdependència, el que passa és que aquesta estreta xarxa d'interdependència no la vivim solidàriament, sinó a favor d'uns i a costa d'uns altres. Per tant la solidaritat no ve a ser més que la vivència honrada de la fàctica interdependència que ens vincula uns amb els altres (18).

El progrés s'ha d'anar mostrant en primer lloc en la superació de l'abisme que separa Nord i Sud, primer i quart món, s'ha de mostrar en l'avenç en la construcció d'una societat i una humanitat més humana, més igualitària, més solidària, més respectuosa i per tant plural (igualitària no vol dir uniforme, i molt menys occidentalitzada) (19).

Això topa amb dues grans dificultats.

1. El que s'ha anomenat «nou ordre econòmic internacional», que no es pot basar en la preponderància del ric, les mercaderies del qual són sempre més valuoses, perquè, a més de ser més elaborades, és el que posa els preus i organitza i determina el mercat.

2. La segona dificultat es connecta amb el fet que els recursos són limitats, els recursos naturals extraïbles i el conjunt de béns que de fet són disponibles. Dit d'una altra manera: si els recursos existents es distribueixen millor —i sobretot si es distribueixen bé— és probable que no hi hagi tant per tots, i que per tant l'anomenat creixement zero signifiqui la instauració d'una certa austeritat, la negació —per a nosaltres ciutadans dels països del primer món— de tot progrés econòmic. I aleshores per a nosaltres el progrés significa compartir la riquesa, és a dir una *sobrietat compartida i generalitzada*.

Foto Joan-Ramon Bonet

(13) Th. W. ADORNO, «Fortschritt», a: ID., *Stichworte. Kritische Modelle 2*, Ffm. 1970, p. 29.

(14) Obviament tampoc el contrari: que anterior sigui millor («Qualsevol temps passat fou millor»). En aquest cas la història s'entén com a procés de degeneració respecte d'un temps originari, modèlic, fundacional, mític.

(15) Que la història humana està regida per la llei del progrés és la idea bàsica de Turgot (*Revisió filosòfica dels successius avenços de l'esperit humà*, 1750) i de Condorcet (*Esbós d'un quadre històric dels progressos de l'esperit humà*, 1775), ed. catalana a cura d'A. Puig, Barcelona 1984 [Textos filosòfics, 31]. Fonamentalment també la compartiria E. Kant, encara que amb més matisos. Cfr. els seus escrits més directament relacionats amb el tema a E. KANT, *Filosofia de la història*, Mèxic 1979.

(16) Aquesta distinció és de M. GARCIA MORENTE, *o. c.*, pp. 94-95, 103-106.

(17) PAU VI, *El progrés dels pobles*, núm. 20-21.

(18) Sobre la solidaritat vegeu aquest paràgraf de JOAN PAU II, Encíclica *La preocupació social*, núm. 38, ed. cit., pp. 66 s.: «Es tracta de la interdependència percebuda com sistema determinant de relacions en el món actual, en els seus aspectes econòmic, cultural, polític i religiós, i assumida com a categoria moral. Quan la interdependència és reconeguda així, la seva corresponent resposta, com a actitud moral i social, i com a 'virtut' és la solidaritat. Aquest no és, doncs, un sentiment superficial pels mals de tantes persones, properes o llunyanes. Al contrari, és la determinació ferma i perseverant d'engajar-se pel bé comú, és a dir, pel bé de tots i de cadascú, per tal que tots siguem veritablement responsables de tots».

(19) Vegeu E. BLOCH, «Differenzierungen im Begriff Fortschritt», a: ID., *Tübinger Einleitung in die Philosophie* (Gesamtausgabe, vol. XIII), Ffm. 1970, pp. 118-153 on remarca l'aspecte cultural i plural, que en comptes de crear un 'univers' doni lloc a un 'multivers' de les cultures (cfr. pp. 125, 129).

3. CRÍTICA AL 'PROGRESSISME'

Vist a grans trets que és el progrés, ens caldria preguntar-nos què hem de fer? què hi podem fer?

W. Benjamin una vegada va definir el progrés com la catàstrofe (20). El progrés és la catàstrofe! Una altra vegada el definí com un huracà que tot ho destrueix, que aixeca cap al cel, tal com si fos una nova torre de Babel, tota la civilització humana, però feta caramull de ruïnes, caramull de fems (21).

La imatge que Benjamin té del progrés és la d'un procés que fa avançar cap a més el que ja tenim, l'establert, i és per tant el que fa «que això continuï» i no canviï. És la realitat i l'argument ideològic que fa possible el continuisme (22).

En efecte, l'anàlisi que Benjamin fa del progrés és que, «els polítics, en els quals els enemics del fascisme havien posat les seves esperances», per la «fetarruda» que tenen en el progrés, «s'insereixen servilment en un aparell incontrolable» (l'estat), i prometen el progrés per tal de guanyar «la confiança de les bases o la massa» (23). Els polítics, als quals es refereix, són els socialdemòcrates alemanys dels primers anys 30, del temps de la República de Weimar. (L'extrapolació a altres polítics i a una altra situació la fa espontàniament el lector). Aquest «conformisme» (avui se sol emprar l'eufemisme «realisme») té com a conseqüència que políticament el que es valora és el desenvolupament tècnic, de tal manera que aquest és el que es tingut com progrés. «Es reconeix únicament els progressos de domini sobre la natura, però no es vol reconèixer els retrocessos de la societat» (24).

El resultat final és de conformisme, perquè aquest progrés no és més que continuisme, que s'ha de presentar com a renovació del mateix que hi ha, perquè l'establert pugui continuar.

Què és el que pot fer saltar aquest continu, aquesta història «progressista» entesa i practicada com a procés continuista? Per a Benjamin, i altres, la revolució. «La consciència d'estar fent saltar el continu de la història és pròpia de les classes revolucionàries en el moment de la seva acció» (25). Revolució però, segons Benjamin, que no viu d'utopies o futurismes, sinó de memòria, perquè la capacitat revolucionària, amb tot el que implica de rebuig del present i voluntat de sacrifici, «s'alimenta de la imatge dels antecessors esclavitzats i no de l'ideal dels descendents alliberats» (26). Les promeses de futur millor, segons Benjamin, creen consciències burgeses en recerca de major benestar; només la memòria de sofriment és capaç de crear consciències revolucionàries.

Si el progrés no està de moda, tal com constatarem al començament, molt manco hi està parlar de revolució. És potser una d'aquestes paraules que si mouen a res, és potser a una rialla «filosòfica» a l'estil Nietzsche, és a dir escèptica o de burla.

Però si aquesta mateixa actitud, la rialla filosòfica nietzscheana, la tenim davant el progrés, potser no ens fem molt lluny del que pretén dir-nos Benjamin, sobretot si l'actitud crítica es fa, a més, activa, és a dir, si significa a més un cert compromís d'avançar cap a

aquest no-progrés que hem descrit com «sobrietat compartida i generalitzada».

El progrés científic-tècnic-econòmic està assegurat per les mateixes forces econòmiques —a no ser que arribin a la total autodestrucció—. En canvi, el que cal despertar és una actitud crítica i activa que reivindicui el progrés social, personal i humanitari.

En la mesura que intentam no acaparar el progrés ens disposam a ajudar al progrés de tota la humanitat, compartint, prenent responsabilitat a favor d'aquells que han estat i són les víctimes del nostre progrés.

Aquí cal recordar la necessitat de lluitar pel progrés dels desfavorits. En aquest sentit és ben lúcida la taxativa afirmació de Joan Pau II: «L'obligació de comprometre's pel desenvolupament dels pobles [...] és un imperatiu per a tots i cadascun dels homes i dones, per a les societats i les nacions...» (27). És la manera de compartir la responsabilitat per al bé comú, la manera de fer moral i humana la interdependència fàctica, instituïda per l'economia.

I fins i tot potser ens fem més persones, més oberts i sensibles als altres, amb valors humans i morals molt més nobles i elevats, amb una consciència clara que la meua persona no acaba on acaba la meua pell, sinó que ens relacionam —com a través d'una estreta xarxa de relacions, encara que d'intensitat diversa— amb tota la humanitat. Aquesta actitud pot tenir conseqüències diverses, des del compromís per al tercer i quart món, potser dedicant-li un temps, uns anys, fins a un estil de vida personal d'acord amb aquesta realitat.

L'essencial «de la sobrietat compartida i generalitzada» no és altra cosa que ajudar-nos els uns als altres a portar la càrrega (Gal. 6, 2), que és segurament un element imprescindible de l'amor i la forma de la solidaritat, i sens dubte un dels indicadors més inequívocs de creixement en humanitat.

GABRIEL AMENGUAL COLL

(20) W. BENJAMIN, «Zentralpark», a: *Gesammelte Schriften*, ed. per R. Tiedemann i H. Schweppenhäuser, vol. I/2, Ffm. 1978, p. 660.

(21) W. BENJAMIN, «Über den Begriff der Geschichte», a: *o. c.*, p. 697 s. (tesis 9, vers. cast. de J. Aguirre: «Tesis de Filosofía de la Historia», a: *Discursos interrumpidos I*, Madrid 1973, p. 183). De manera semblant s'expressa K. Löwith, afirmant que «el monstruós èxit» del progrés és la seva «fatalitat», a K. LÖWITH, «Das Verhängnis des Fortschritts», a: *Die Philosophie und die Frage nach dem Fortschritt*, ed. per H. Kuhn i F. Wiedemann, Múnic 1964, pp. 15 ss., 26.

(22) W. BENJAMIN, «Zentralpark», *o. c.*, p. 673; «Über den Begriff...», *o. c.*, pp. 697 s., 700 s. (tesis 9, 13; vers. cast. cit., pp. 183, 187). Sobre aquestes «Tesis» vegeu el recull d'estudis *Materialien zu Benjamins Thesen über den Begriff der Geschichte. Beiträge und Interpretationen*, ed. per P. Bulthaup, Ffm. 1975; R. ZONS / H. NITSCHACK, «Walter Benjamins 'Thesen über den Begriff der Geschichte'. Ein Kommentar», a: *Zeitschrift f. philos. Forschung* 34 (1980) 361-383.

(23) W. BENJAMIN, «Über den Begriff...», ed. cit. p. 698 (tesis 10; vers. cast., p. 184).

(24) W. BENJAMIN, *o. c.*, p. 698 (tesis 10; vers. cast., p. 185).

(25) W. BENJAMIN, *o. c.*, p. 701 s. (tesis 15; vers. cast., p. 188).

(26) W. BENJAMIN, *o. c.*, p. 700 (tesis 12; vers. cast., p. 186).

(27) JOAN PAU II, *La preocupació social*, cit., núm. 32, p. 55.

Dossier: ESTAT I PERSONA A LA SOCIETAT ACTUAL

Condicionaments de la persona en la societat mallorquina actual

per Bartomeu Bennàssar i Vicens

No cal assenyalar la importància de l'entorn com a condicionant per a la persona. Entorn complex certament, des de l'economia al pensament. No cal tampoc recordar que les persones van creant condicions que a la vegada marcaran la societat. El viure personal i el conuiu social van fent-se continuament i empeltant-se constantment tanyades noves i també velles malalties.

El terreny —terra, pensament, ideals, sistemes de treball, valoracions, etc.— afecta la persona; les característiques del terreny socio-econòmic, cultural, polític, religiós... afecten les persones.

Em sembla correcte i fecund constatar que la societat mallorquina està en crisi; encara que he d'afegir ràpidament que és ben greu i fatal la inconsciència o l'ensopiment social en què es viu dita crisi i fins i tot el to lleuger i alegre amb què es pretén haver-la superada o assumida. De la crisi no se'n treu la fecunditat, la curació, la teràpia, el futur que podria inspirar, suggerir o imposar. És cregut que la crisi econòmica forçaria canvis substancials, encara que no volguts, a tots els nivells; superada en l'actualitat aquesta crisi —així s'opina— podem tornar a dormir-nos en el somni, tranquils i satisfets.

Quan retiram la crisi, és a dir, el factor crisi, com a clau interpretativa i explicativa (explícita o implícita) dels mals, de les fonts enverinades o dels fonaments mal posats (crisi econòmica, ecològica, institucional, de la família, de la política... cultural, moral, etc.) abandonam una actitud d'honestedat intel·lectual (reconèixer dades objectives) i també l'imperatiu de recerca de la veritat; ens abandonam al desconeixement intencionat, a les sublimacions a-històriques, als apriorismes apodíctics, a les invalidacions o negacions gratuïtes...; tallam amb el ser home, puix crisi és una situació congènita a l'home i al destí humà, a totes les esferes del viure i del conuiu. És una manera necessària de l'esdevenir humà individual i col·lectiu.

Quan es nega la crisi, això és que hi hagi moltes coses que no funcionen i van malament, o afirmam que l'hem superada es pretén quasi negar el pensament. «¿Penses?». «¿Dius crisis?». Es tracta de negar la crisi per no haver d'afrontar-la. Ben bé sabem que crisi vol dir judici, elecció, canvi...; significa un ser constitutivament i substantivament insegur; diu relació a una situació de major consciència, d'augment de possibilitats (com també expressa perplexitat, de-

safiament, pessimisme...); configura una postura incòmoda, tensional, de pas, de gestació, de confrontació, de reajustament, de risc, de recerca, de vida...

Aportaré alguns trets condicionants de la persona; més que entretenir-me a demostrar-ho, procuraré destacar els elements negatius, per defugir-los, i els possibles factors positius de fecunditat, per potenciar-los més encara. Insistiré més en els elements ètics que sociològics. Més que una anàlisi primfilada serà una conversa que deixa el rigor de les dades pel vigor de la meta: la persona i la pàtria: Mallorca. A partir del que diu la gent del carrer i del que s'ha escrit.

Una anotació encara:

La llista de condicionaments, és a dir, la realitat, no ens ha de portar, doncs, a començar per preguntar-nos si allò que pensam fer o hauriem de fer és simplement realista, viable, practicable... Si així ho feim, no es canviarà mai la realitat. Es comença per recórrer al somni, a la fantasia, fent un esforç d'imaginació. La imaginació ha de precedir qualsevol projecte i realització... si no volem caure en la rutina del «sempre s'ha fet així», en la inoperativitat del «no hi ha res a fer». Recordem la dita de Confuci: «imaginació sense aprendre és perillós; aprendre sense imaginació és no res». Val més esser perillosos que inútils.

1.—MARC SÒCIO-ECONÒMIC (I CULTURAL) NEOCONSERVADOR

En el terreny econòmic i social és ben constatable una reacció neoconservadora als intents progressistes anteriors que es tradueix en aquestes opcions: 1) *opció pel «capitalisme democràtic»*; 2) *opció pel consumisme individualista a per l'individualisme consumista*; i 3) *opció per un enduriment, refinat o groller, contra el món del treball, contra els grups socials marginats i marginals*.

Reacció neoconservadora que s'inspira en una sèrie de criteris bàsics:

1.—**Desqualificació de tota alternativa** en la societat present. «Tenim el que tenim!». El que tenim és «allò històricament possible» i si es vol superar aquesta història, aquest moment, es cau en el caos social i econòmic. Els qui no estan contents són uns inestables i uns tarats. Cercar una alternativa és tirar tot el que s'ha aconseguit durant tants d'anys! Els descontents són uns inconscients i uns elements socialment perillosos. No podem jugar amb allò que tenim a les mans perquè es corr el perill d'espenyar-ho tot! El cinisme polític és el pragmatisme que amaga (i enganya) el que es pot millorar. Consisteix en el pas del «no tot és possible» de fer (cosa certa), al «solament és possible allò que hi ha».

2.—**El capitalisme (o l'economia de mercat) és d'ordre natural.** És a dir, fora del capitalisme no hi ha salvació, és a dir, sols hi ha irracionalitat i pobresa. «Mai no havíem estat tan bé com ara»... perquè hi ha més doblers que mai. Mai hi havia hagut tants de duros: construcció, turisme, projectes, plans, urbanitzacions, luxe...

3.—**La democràcia és un valor indiscutible, però —vist des de dalt— una valor sense exagerar...;** del contrari la gent, els pobles es fan ingovernables. Partits, eleccions, Parlament, ajuntaments, Autonomies... Sí. No es volen «dictadors» clars i declarats. Però tot l'aparell democràtic no es posa a favor de la base, sinó a favor del mateix poder polític, fins i tot administratiu, burocràtic i aquests poders a favor del capital. L'economia dirigeix i mana. Per això parlàvem de «capitalisme» encara que democràtic, o democràcia capitalista o capitalitzada.

4.—**Desmantellament de l'Estat del Benestar...** mitjançant privatitzacions de béns i serveis públics, domesticació dels sindicats i canonització del darwinisme social. En la lluita i la competència els més dèbils són devorats pels més forts. En moments de tempesta les naus més grosses faran bé de no preocupar-se de la gent que navega en bots més petits; del contrari perillarien tots i s'enfonsarien grossos i petits.

Així tenim i creixen col·lectius més pobres que abans. Deixalles de la societat rica i opulenta. Pobresa i misèria enmig d'abundància luxosa.

Els més pobres no són ja els treballadors-treballadors, que tenen lleis, Seguretat Social, Sindicats i sous per augmentar el poder adquisitiu... Aquests són rics. Són pobres-rics els treballadors que han de recórrer a l'economia submergida, a l'ocupació de clavaguera. Explotació per nova maquinària i tecnologia...

Són pobres-pobres sens dubte els aturats i sense subsidi i amb molts de trastorns. Neurosi d'aturat: sense estimació personal ni reconeixement social. Els marginats, ni productius ni funcionals. Ningú mai els explota —no treballen per a ningú— però queden marginats de la producció i de la distribució. Tots els qui sense una feina regular no tenen la protecció que més necessiten; sols «beneficència», pública o privada.

L'economia del Primer Món genera atur, fam, diferències, marginacions, reducció de serveis socials... manca d'habitatge... Situació que no és casual o fruit de la mala sort. És conseqüència d'un sistema inhumà, cruel, injust. No es pot fer una anàlisi de l'economia del Primer Món més que des de la situació esgarriosa del Tercer Món o Quart Món, des de les borses de pobresa, des de la negativitat i la mort. Des d'aquí no ens podem contemplar tranquil·lament.

La justícia social —la solidaritat a més de la llibertat— és la que legitima la democràcia. Avui feim camí a l'enrevés: corporativismes, despolitització de l'opinió pública, privatització de necessitats i recursos. De tot això en surten repressió i desemparament.

5.—**«Reconversió» ideològica dels socialismes d'Europa** en nom del realisme i aprofitament d'ells perquè facin la feina dels ajustaments amb manco conflictitat laboral i social. Política liberal-capitalista feta pels socialismes. Crisi de l'esquerra. Desencant polític de la democràcia «real» per a molts.

6.—**Abaratament també del nacionalisme...** quan tothom, sense contingut ni conversió vertadera, es proclama autonomista, nacionalista...

Dossier: *ESTAT I PERSONA A LA SOCIETAT ACTUAL*

7.—**Aprofitament dels «valors» conservadors de l'anomenada civilització cristiana**, com per exemple, la família.

Es configura amb aquests elements un home i una societat determinades. Es basteix *una cultura*. Tot és reduïble a doblers (mammonificació de la societat). Economicisme i consumisme. Individualisme i insensibilitat o indiferència social. Tots enemics de tots. Societat cruel amb els vells i marginats. Marginaladora. Competitiva. Poc respectuosa amb l'ecologia, explotadora de la terra...

Cultura positivista. Amb «eslògans» neutres i aparentment raonables (consum, confort, eficàcia...) acabam valorant només les realitats materials (diner, poder, sexe, «menjar i beure») que, a la curta, provoquen avorriment, una gran buidor. Tot és «light»... «La levedad del ser». Insatisfacció que deriva cap a angixes, soledat, ofec, malalties psíquiques i tota classe de drogues. Anam cap a una societat cínica: «Mengem i beguem... i els altres que es fotin».

Amb tots aquests elements s'evita la democratització del poder econòmic, social, cultural; es carrega el cost principal damunt els sectors més dèbils; s'assegura l'hegemonia (autoperpetuació) dels grups dirigents...

¿Cap a un pessimisme «negre» o cap a un nihilisme o cinisme «alegre»?

Nou i creixent nihilisme massiu que es fonamenta en aquests elements: no hi ha res a fer amb la llibertat i conseqüentment tampoc de res serveix la raó. Si això és així s'ha perdut l'home mateix. Llibertat i raó únicament —i encara!— en el camp petit de la vida privada. Res de responsabilitat col·lectiva pública (política) assumida i sentida on viure la raó i la llibertat. La consciència contemporània ha entès que l'economia i el poder establert han triomfat damunt qualsevol revolució possible. Hi ha unes forces immensament potents, impersonals, mítiques tal volta, que ho envaeixen tot. Els acords possibles es faran únicament basats damunt els interessos. Actualment, doncs, fracassades les revolucions, impossibles ja les guerres, les reemplaçam per l'estómac, el ventre i els ulls. «Mengem i beguem... que ja no morirem!». Més que un pessimisme «negre» es configura un nihilisme o un cinisme «gai», «alegre».

També hi ha *petits signes esperançadors*, de vida:

— Esforços per una economia de compartició, socialització, cooperació... Visió comunitària mundial i no discriminatòria dels béns.

— Grups i moviments per un món més just. Un nou ordre econòmic internacional. Solidaritat.

— Voluntariat cap al Tercer Món.

— Moviments pacifistes, alliberadors...

— Moviments ecologistes, és a dir, promotors d'una relació no consumista i més respectuosa amb la natura.

— Moviments que accentuen la gratuïtat, la festa, l'experiència personal íntima... etc.

2.—**SOCIETAT IMPACTADA PER L'OCI I LA DECADÈNCIA**

1.—**Societat terciària i quaternària.**

Societat terciària dedicada als serveis socials, per causa del temps lliure, de les vacances, del turisme... Impacte reconegut del turisme damunt la societat dedicada a l'agricultura (primària) i a la indústria (secundària). Situació d'oci permanent d'unes masses (milions) que impacten la cultura...

Partim del fet, el nin que neix sota el context de la societat turística no ho fa en una societat rural ni urbana exacta a la ciutat de fa anys. No està marcat per un calendari o un arbre, sinó per una societat lúdica, de luxe, oci, viu en tres dies allò que a la pagesia es vivia en 30 anys. Fet impactant que forma una nova generació i és aquest un veritable repte cultural. No cal demostrar-ho.

Aquí voldria destacar un aspecte. La incorporació de noves tecnologies a la indústria i de nous enginyers i sistemes al camp dels serveis, a la producció en general, genera atur laboral, un temps que no és en si mateix temps lliure, sinó sovint temps de dispersió i fins i tot d'avorriment, de frustració. Ara bé, fixau-vos-hi: la competitivitat entre les grans marques s'accentua encara més quan es tracta de dominar i envair aquest temps buit, zona privilegiada d'influència social. Invertir en lleure i cultura és l'estratègia actual:

això porta a incentivar la indústria cultural, però més que a res a la mercantilització de la cultura, al sorgiment del que s'anomena «sector quaternari», generador alhora de guanys importantíssims i de noves professions i llocs de treball.

D'aquesta complexa situació sembla que es desprenen determinades conseqüències pel que fa a la cultura: segurament va augmentant la democratització de la cultura, és a dir, la difusió i divulgació de béns culturals fins ara limitats a determinades elites; però sembla disminuir una autèntica democràcia cultural, és a dir, la cultura entesa com a participació, obra de creació i capacitat de les persones i del poble de generar una cultura pròpia i no sols de consumir els productes culturals produïts pels sectors poderosos i influents (comerç, negoci, economia...).

Tot porta a constatar que aquesta cultura produïda i «esponsoritzada» per les multinacionals no serà una cultura crítica, innovadora i menys capaç de transformacions. Certament tals perspectives no prometen ser gaire afalagadores. Per això els sectors actius més conscients de la societat, del país, hauran d'assumir una nova responsabilitat i un compromís actiu envers la cultura... en aquestes condicions.

2.—Una societat 'dual' o dels tres terços significa una societat rompuda, dividida entre els que tenen feina i perspectiva de mantenir-la i els qui es veuen retirats del mercat laboral per manca de treball o per l'impacte de les noves tecnologies; es pensi en una societat fragmentada en dos trossos o en tres trossos: el 33 % (el grup més petit) dels benestants, rics i amb posició social i laboral ferma; l'altre 33 % (el grup més nombrós) que es mouen en una certa corda fluixa entre el tenir i el perdre en treballs precaris, i el 33 % restant (el sector en augment) que va configurant el grup de marginats de tot tipus i classes: el Quart Món.

Atur... cultura de l'oci o del lleure... alternatives ocupacionals i retribuïdes diferents al treball normal i pagat. Es pot pensar tot un seguit de coses per l'esdevenidor, ja present, unes positives o positivitzades i altres negatives.

De totes maneres aquest fet social marca i condiciona fortament les respostes de la persona i del grup.

Són clars els impactes damunt els joves.

Convé advertir que entre nosaltres es poden donar els dos extrems: massa feina per uns i manca total pels altres. Els qui es troben en l'apartat de rics en treballs no es poden deixar de referir-se a les altres categories. També és un condicionament «perillós», tal com s'afirma: «totes les masses fan mal», i una panxada sense pair pot fer molts d'estralls.

3.—Decadència de valors.

La caiguda de valors, que caracteritza la nostra societat, prové de moltes causes, algunes ja dites i altres s'hauran de demostrar en els apartats que segueixen. En destacaré ara unes quantes:

— a) *La disponibilitat de béns de consum*, superflus o de segona necessitat, i una gran hipersensibilitat consumista. S'han ajuntat la gana i el pa. Tot això

suscita una creixent aparició d'interessos materials. El sistema socio-econòmic basat en el mecanisme producció-consum il·limitats absorbeix totes les capacitats d'atenció de la societat convertida al consumisme, fent desaparèixer tots els altres valors socials: llibertat, justícia, treball ben fet, honestedat... Únicament resten els pseudo-valors: el profit econòmic i l'èxit social estretament vinculats. Aquests són els únics «valors» de promoció social.

— b) *«Conservadorisme» d'adults i joves. Aprofitament menfotista dels adolescents*: «en aquest món m'hi han posat sense el meu consentiment. Per tant, no em sent responsable de res i m'ha aprofit tant com puc dels avantatges materials de la situació».

— c) *Una deficient o manca total de clima de «cosa col·lectiva»*, de «república», de gesta comuna, de sentit de poble, d'història, d'esdeveniments nostrats... Exceptuant quatre frases i quatre «dois». Manca d'esforç, de lluita, d'engrescadura col·lectives. ¿Per què? Perquè hi són absents un pensament comú, un substracte cultural fecundant, unes idees estimuladores, una consciència ètica...; perquè creixen la insensibilitat enfront del bé i del mal (res és res i tant se'm dóna), la desconfiança en els projectes i en el futur; perquè disminueixen les capacitats d'enfrontament de situacions difícils, de reflexió, d'interiorització, de comunicació, de diàleg, d'iniciativa...; perquè augmenten l'evasió, el cansament prematur, la droga alienadora, alucinant i negadora del viure, la violència contemplada, l'esoterisme (evasió-excitació)...

— d) *Una greu crisi de models d'identificació tant a nivell individual com col·lectiu*. Quan falten models falta estímul, crítica, confrontació ideològica, institucional, existencial, i fins i tot seguretat. Sembla en general que les institucions i moviments polítics i socials siguin estèrils per suscitar prototipus vàlids per a la confrontació personal i col·lectiva, estimuladora o engrescadora.

En positiu podríem afirmar que

el «model de referència» es definirà (persones o grups):

- ... per la seva acció de servei incondicional als homes amb eficàcia;
- ... per la recerca apassionada de la veritat i la seva expressió insobornable, encara que dins un diàleg;
- ... pel respecte a la dignitat i a la llibertat personals;
- ... per amor a allò petit, radical i nostre amb obertura universal i humana;
- ... per la simpatia amb la natura i els moviments ecològics;
- ... per un treball professional harmonitzat amb l'artesanía, el vocacional, el folklore, el popular...;
- ... per una obertura al «misteri», a allò que em sobrepassa, inexpressable, sense deixar de tenir els peus a terra;
- ... per una pertinença a «polítiques», amb independència de consignes i amb estil dialèctic de procedir;
- ... per una crítica radical al sistema, a la societat, a l'evasió mortal...

La recuperació dels valors, doncs, o la remoralització o revalorització vendrà per i en la lluita contra el

Dossier: *ESTAT I PERSONA A LA SOCIETAT ACTUAL*

sistema de producció-consum a ultrança per posar-lo al servei de l'home. Lluita que pot concretar-se en: la defensa de la natura contra el mal anomenat progrés tècnico-científic; la defensa de la pau contra l'armamentisme i tot el que això significa; la defensa dels drets dels pobles explotats per les societats benestants, prepotents i centralistes.

Entre nosaltres tot això és minoritari per manca de consciència: angoixats uns per l'atur i la resta de factors negatius i uns altres massa alegres per la disbauxa.

Perquè recordem-ho, viure en llibertat —cosa necessària per un viure valuós— no significa fer el que em dóna la real gana, ni educar la llibertat vol dir permissivisme. Hi ha molts de pares —i fills— que per evitar rigideses de disciplina i una educació autoritària, encomanen la permissivitat. Per no reprimir els fills amb el crit del poder, han permès tot el que els fills han desitjat. Aquests s'han valgut de la manca de seguretat dels pares —i dels mestres?— a l'hora de formar-los i han fet la seva per impressionar-los. Si l'infant plora, els pares l'assisteixen. Si el jove es rebel·la agraïment, els pares es rendeixen. Així la joventut no té punts de referència per orientar la vida i a més té als adults esfereïts.

L'educació suposa tenir unes quantes coses clares i segures i imposar-les. Imposició que és nord, plataforma i refugi. Sense tenir tres o quatre coses bàsiques, un es troba reprimat, com a fulla sense nord, sense seguretat ni plataforma des d'on fer un judici de valor de les novetats que la vida presenta. És estar reprimat vagar a les palpentes. Sense punts de referència no es té infraestructura mental que serveixi de plataforma de seguretat per sostenir l'exercici de la llibertat. No es pot fer palanca quan manca el punt de recolzament del perpal que es té sí, però és cosa inútil.

3.—**SOCIETAT INDEFINIDA**

1.—**Pèrdua d'identitat i de definició.**

L'impacte del turisme serveix per identificar-nos en el mapa i en els prospectes de les agències de viatges. Els estrangers ens troben en el mapa i, a vegades, també ens defineixen en paraules veres o este-reotipades.

Però hem de dir que nosaltres ens hem perdut un poc més. No hem fet camí definit, clar. Crec que podem afirmar ben bé el contrari. La demostració queda insinuada en tants d'altres escrits i opinions.

25 anys de turisme massiu han trastornat, trastocat Mallorca, més que segles sencers. I ben visiblement —i no de poc relleu per a la identificació d'un poble— en tot allò que anomenam ecologia, l'hàbitat de l'home. Basti recordar el terme «balearització». Però no ens hi entretenim ara.

El resultat és una societat indefinida, sense rostre clar, barrejada, despersonalitzada, expropiada, alienada, desvalorada, sense ànima i no sé si tampoc

Han volgut arrasar les diferències entre Ciutat i part forana

el cos el té sà, sense eix ni meta, venal i venuda. Una societat dèbil, «light».

Una societat passada a post-moderna sense modernitat ni il·lustració assumida (llibertat, cultura, persona, justícia...).

Una societat amb més coses —moltes d'elles no- ses— no més culta ni sensible.

Certament hem de considerar aspectes positius i possibilitats crescudes. Grups i persones s'han sensibilitzat enfront de terra, país, home, cultura, natura, etc., en el xoc amb la negativitat.

Cal prendre'n consciència del fet i les conseqüències (no tot és color de rosa) i de les possibilitats, encara (no està tot perdut del tot).

2.—**Arrasament de les diferències.**

Així com hi ha un cert arrasament entre Mallorca i fora Mallorca (molts de llocs nostres podrien ser ara racons de qualsevol altra part), també s'ha tendit a arrasar les diferències entre la Ciutat de Mallorca i les comarques i els pobles. I urbanitzacions sense arrels. Cosa que pot contenir algun aspecte positiu. No ho dubt. Però la mentalitat —o la manca de consciència— subsisteix en el fet que sembla negatiu i pre-ocupant.

La pèrdua d'identitat de la «Part Forana» per un uniformisme malentès o un centralisme de Ciutat que deixaria als pobles certes manifestacions folklòriques i una notable i perillosa desintegració social —a partir d'una interessada desinformació o ignorància de la història: hi ha hagut lluites molt virulentes entre Ciutat i forania— no són bones companyes pel redreçament social. Les definicions i identitats —en allò petit i particular— són riquesa social i fonament per un bo i sà universalisme.

Però hi ha vells i nous desafiaments a la foranitat (és clar que només anunci el referent als fenòmens migratoris): 1) el turisme massiu que ha fet malbé («balearització») molta natura i cultura; 2) l'urbanisme i les planificacions que es mengen (encara més?) el camp i els pobles; 3) el fenomen dels caps de setmana quan forans retroben el poble o xalet els divendres, dissabtes, diumenges, festes, vacances... Ciutadans que s'estenen cap a les foranies. ¿Imposaran aquests el seu estil i tarannà passat per Ciutat? ¿Es produirà una simbiosi rica? ¿Perdran els pobles la fesomia pròpia amb aquest xoc cultural migratori? ¿Els pobles —des d'aquesta nova possibilitat d'influència— enriquiran els «domingueros», els forans «d'adopció» o de cap de setmana?

3.—Impacte dels mass media, dels mitjans de comunicació.

La seva capacitat arrasadora i embrutidora és molt notable. Són mitjans venals i venuts. I no al pensament progressista, obert, lúcid... sinó a les pessetes... o als poders...

La capacitat assimiladora del sistema i la seva força propagandística, gràcies als mitjans de comunicació social, als mass media, desvirtuen tota actitud opositora i tot símbol contestatari i ho converteixen, si per cas, en un element més de consum.

La capacitat, això és, el poder de protagonisme i de prepotència li donen als mitjans de comunicació un lloc de relleu desmesurat en el panorama social. El que diu el diari és més que el que diu la persona tal o qual. I el polític mira la TV, enlloc de mirar al poble i parla a la TV, enlloc de parlar amb el poble. Aquests mitjans afalagats i/o temuts són un vertader poder per fer avançar idees, projectes i per aturar-ne molts d'altres. ¿Són el quart poder o estan en un lloc més avançat de la llista? Criticitat, independència, autonomia, control dels poders? No. Sí, manipulació de la realitat, dels fets, de les persones... Fins i tot censura i acomiadaments... Tal volta un cert control crític del poder polític; però gens ni mica control crític i qüestionament del poder econòmic.

Els mitjans de comunicació legitimen i conserven l'estatu quo de la societat. Juguen un paper conservador del qui està i de la jerarquia existent. Delimiten els debats i les qüestions i d'aquesta manera limiten les alternatives disponibles. Si són importants i necessaris pel seu «poder» i capacitats... i a la vegada són ben «perillosos» (pel seu conservadorisme o propagandisme...) s'haurà d'anar ben en compte d'ocupar o de crear els llocs i els espais i els mitjans (petits i grossos) que afavoresquin una discussió crítica, un coneixement

fecund del passat, un projecte engrescador, una voluntat clara de poble, un diàleg raonat. Hi ha un gran i permanent repte.

4.—Impacte de les migracions i interrelació de pobles i cultures.

Mallorca de terra d'emigració ha passat a terra d'immigració molt forta i amb molts pocs anys. Immigració turística (els estrangers) i els treballadors procedents d'indrets de l'Estat espanyol, en especial pel turisme i per l'hosteleria (i construcció) (els «forasters»). Cal afegir-hi els grups procedents d'altres països, emigrants laborals o polítics.

Es produeix un «contacte» de tres societats o grups diferents: autòctons, turistes i forasters. Aclarir la qualitat del contacte i de l'impacte no és tasca fàcil, però sembla poder afirmar-se que es passa d'un abans a un després d'aquests fenòmens que incideixen sobre el país, la natura, el territori, les gents, la cultura.

La població s'ha vist engrapada en un important procés de «desestructuració» o «reestructuració» cultural (dedicació sòcio-professional, estudis, projectes, rendabilitat, valoracions, ideals, festes) per la incidència dels turistes (turisme) i de l'agregat d'una massa humana de fora. (Vegeu B. Bennàssar, *Cultura nacional i immigració. Aproximació a una qüestió pendent*, 1987).

5.—Desencant de la raó. ¿Una societat irracional?

Com no parlar de pensament dèbil, si es mata la raó! Si es pot anar per la vida sense enraonar ni reflexionar! Quan no es podia ni pensar, el pensament —àdhuc la lectura i l'escriptura— eren importants.

A més, sembla poder afirmar-se que la funció del cervell es posa sempre en marxa a favor de l'egoisme de l'home. La humanitat ha fet servir la racionalitat —ho fa encara— com eina d'agressivitat, d'explotació i de domini. La racionalitat no ens ha fet més dignes. Ha fet triomfar el més fort. Ha servit la gana devoradora de la natura i antropofàgica.

Ni la raó ni la ciència ni la tècnica no ens han portat la pau, la llibertat, la pàtria, la igualtat, la fraternitat. Ni un projecte amb «cara i ulls». I molt que se'n parla. Ni la raó ni la ciència ni la tècnica no ens salvaran per elles mateixes. Si l'home no substitueix la malícia i l'odi, el guany i el benefici privats per la simpatia, l'amor, la cooperació només va a l'espècie final. Hem de passar de competitiu a cooperatiu, a participatiu. Es tracta de posar l'arma de la intel·ligència a favor de la fraternitat, la solidaritat, l'amor, puix vivim en la sobreabundància de béns materials i no tenim pau ni estam satisfets. Ho podem tenir tot però no ens tenim a nosaltres mateixos. Ho podem tenir tot, però no som un poble ferm i alegre.

Per damunt de la ciència i de la tècnica i de la mateixa raó... (no en parlem dels diners, ja ho hem considerat) hi ha l'amor. La raó sola no ens ha fet germans. Hem de pujar el següent escaló d'humanitat. Ciència més «amància», diria Ramon Llull.

Voldria aportar, doncs, un crit contra la mort de la raó i la debilitat de pensaments i projectes. Cal allibe-

Dossier: *ESTAT I PERSONA A LA SOCIETAT ACTUAL*

rar l'home que s'alimenta de frases fetes d'una cultura de segona mà o importada, sense poder crear... Cal alliberar l'home embrutit i ofegat dins el consum, amb la moto, el cotxe, la tele i altres aparells. Cal alliberar aquest home. Enfortir aquest home. Fer-lo raonable i raonador. Té tot el pa i li manca la paraula. Cal anar ben alertats a no perdre ni el llegir ni l'escriure! I cal comunicar el que un aprèn. Cal obrir-se al món interior, a l'origen de nosaltres mateixos i treure's defora perquè ningú no ofegui la nostra originalitat convertint-nos en autòmats, i ningú barri la nostra marxa cap a l'aventura.

La insistència —perdonau— en la transmissió oral o escrita no vol negar el nou tipus actual de comunicació social, l'era de l'electrònica; amb tot vol esser una invitació a participar en la comunicació i en la cultura, sigui oral o electrònica. L'adveniment d'aquest nou tipus de cultura planteja greus interrogants: ¿contribuirà a una major humanització de les relacions entre els homes o, al contrari, desfermarà greus processos de «despersonalització»? Sigui el que sigui, resta una invitació a la raó, al pensament, a la comunicació i al seny.

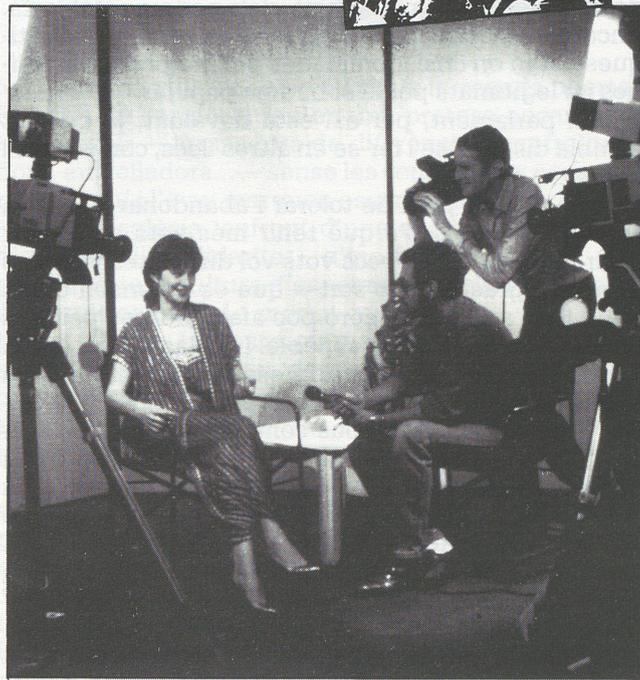
Voldria també suggerir un toc d'atenció contra la raó sola, o la raó prepotent, o la raó dictatorial, d'un o de molts (democràcia majoritària); a favor, doncs, d'un pensament dèbil, humil, recercador, vital, recelós de sistemes tancats i forts, sensible a les diferències, a l'Esperit, i als dèbils i als petits. Visca per tant l'home sensible, l'home amic de l'home, l'home que estima.

6.—Crisi de la memòria i de la imaginació: cultura del present, d'allò immediat.

Vivim en una societat sense utopies ni tan sols preguntes sobre el demà, la meta. Vivim en una societat on la política, sense utopia i sense ètica es mou i actua a la «deriva», a les palpentes; tal volta amb una única meta: més negocis, més doblers i més poder social.

Avui els més lúcids no creuen ja en el progrés —tants de desastres!— ni, diguem-ho així, en la democràcia «real» —amb ella ens ha fuit la lliure participació de tots!—. Enterrades les utopies, la persona o el grup es limita a adaptar-se als «realismes» i als «possibilitats» que estiguin a mà.

Vivim en una societat sense orígens, sense passat, sense mites d'origen, sense tradició. En el fons una societat sense memòria, ni que sigui recent. Mol·tíssims són els qui posarien l'origen de Mallorca en la vinguda del turisme de masses. Aquests inventaren Mallorca! Ells la trobaren, sí; però la descobriren a molts d'autòctons: pels duros guanyats o per la feina feta. Oblit o rebuig del passat. Una societat sense poble. Una societat sense història. Una societat sense esperança. Una societat així no és una societat, és un 'conglomerat', una peça de formigó. Una societat desmemoriada és semblant a un aperduat, és una nosa.

Una societat tota abocada al present i a allò fàcil de cada dia, que perviu en constant situació hipotecària (fins i tot econòmicament), sense orígens ni metes, esdevé un afegit d'instant sense pes, ni força d'atracció, ni consistència per penjar-hi il·lusions i feines ni suport on recolzar-hi projectes i accions.

L'amor (com l'odi), el poble (com la seva negació) necessiten de temps i d'història, necessiten origen i terme. El temps permet descobrir i vetllar «passions» i «raons». Cal estimar i saber que s'estima; cal que algú t'estimi i saber que algú t'estima i d'això fer-ne memòria i projecte. Cal saber i reconèixer el cúmul d'energies, de sang vessada en el solc dels anys i dels pobles. Temporalitat i història que sembla negar-se ara tan tranquil·lament. Però no tant innocentment. Tal volta hi ha la gran malícia de voler negar tota classe de feina social, cultural i política estripant de rel esperances personals i col·lectives. Morta la història, morts els actors, les lluites i els esforços.

Ens volen prendre la força de la memòria i de la imaginació. ¿O ens l'han arrabassada ja? L'impossible! és la gran oportunitat. Aquesta és la identitat de la persona. L'impossible no és allò que no pot ser sinó allò que anam fent, perquè desferma energies insospitades. «Sigueu raonables! demanau l'impossible». Allò més allunyat i contrari a la raó (activa, se suposa) és que aquesta sigui tímida i rutinària. Canviem les expectatives d'anar per casa, d'arran de pell, per unes altres de major volada.

7.—¿Descompromís polític?

Políticament desencisats, desil·lusionats? i ¿passotes? Sense tirar tot el bagatge aprofitable dels par-

tits polítics que tenim a les mans —fer el contrari seria passar a l'enemic tota la força— vull dir que cal cercar formes de superar la mateixa forma política de la democràcia, la dictadura de les majories, l'omnipotència de l'Estat, de l'Administració, dels poders establerts. Encara més quan les mateixes situacions democràtiques estan en crisi, dominades per factors socio-polítics no legitimats per la sobirania popular.

El parlament, per ex. està davaluat, ja que tot sembla discutir-se i fer-se en altres llocs, comissions i meses...

No n'hi ha prou de tolerar i abandonar a la seva sort les minories. Perquè tenir més vots no vol dir tenir més raó. Tenir pocs vots vol dir moltes vegades —per desgràcia o per sort— que es defensen coses ben i més raonables, però poc afalagadores pels qui dicten la seva voluntat al poble. I la classe política en general, que avui pretén representar-nos, no té ni la sensibilitat elemental per aquesta qüestió.

Noves energies i nous continguts han de sorgir sempre de les capes vives de la societat civil, com una expressió antitètica als poders i opressions de la «classe política» actual que basteixen l'estructura de l'Estat o de les Administracions. Aquí hi ha una clara lluita i un horitzó de futur pel ciutadà, ni sotmès ni inhibit. (Vegeu J. Dalmau, *A vosaltres, joves catalans! (Pautes de ciutadania)*, «El llamp», Barcelona 1987).

Quan alguns es desenten de la política —en passen— no creguem fàcilment que significa deixadesa o comoditat; pot interpretar-se com una no claudicació davant la política entesa com a primer o únic valor de l'univers al qual sotmetre tots els altres valors. La política ha d'arbitrar els mitjans per dur a terme les finalitats que s'imposa el mateix poble. No a l'enrevés. I ara la política vol dictar fins i tot objectius al poble. I més encara, muntar amb aquests textos un espectacle perquè el poble aplaudesqui.

No es tracta, doncs, de «sacralitzar» res, ni les Constitucions ni els partits. És el teixit de la societat civil la que cal defensar. Ara bé, partits i entitats cíviques han de ser complementaris. En democràcia és la societat civil la dipositària de la voluntat popular que

pot canalitzar-se normalment a través dels partits polítics (instruments i organització de la societat civil).

Amb tot no oblidem la primacia de la societat civil. Sols una rica i plural vida cívica i social garanteix que els partits polítics no es degradin en «caciquisme oligàrquic» que fàcilment es pot girar contra el mateix poble. Els partits són fills de la societat civil expressada en diverses activitats (professió, cultiu d'arts i lletres, associacions de tota casta: esportives, científiques, religioses, culturals, etc.).

Mantenguem desperta la societat civil, puix té més imaginació creadora i resol per ella mateixa més problemes que els problemes —traves i papers— que es fabriquen els mateixos partits —i administracions— per resoldre els problemes.

Ara bé, confessem que patim una atonia generalitzada, fruit d'un narcisisme que debilita la militància, difumina les ideologies i disminueix la participació ciutadana.

Alerta a confondre societat civil = raó, llibertat i Estat = poder repressiu i burocràcia ineficaç.

Alerta a dicotomies com aquesta: «els polítics són dolents», «els ciutadans tots són bons». Així podríem finalment demanar un cabdill per arreglar la desfeta.

N'hi ha que lliguen neoconservadorisme i societat civil. (Vegeu A. Duato Gómez Novella, *¿Reflujo o retorno de la sociedad civil?*, «Razón y Fe» 1073 (marzo 1988) 317-325).

No és una lamentació, però quasi. És un toc d'atenció perquè no es capgiri la feina ni el sentit de la democràcia. Que si hi ha un descompromís polític, és perquè els polítics no s'han compromès amb la societat de base. I endemés no és catalogable com home sense compromís polític aquell que viu i gestiona la societat civil en la vida diària de manera activa i pro-vo-adora.

No és millor polític ni fa millor política aquell que n'abusa o que l'usa a favor seu, que corromp la feina i no actua d'acord amb el nom, les sigles i els programes. Això crea evasió (tal volta delinqüència i droga) i gens ni mica de compromís.

Per superar el desinterès —i fer una bona tasca— recolzem l'alternativa del ciutadà, enfront de la del mercader i la del poder.

L'important és la participació ciutadana.

Voldria afegir-hi una nota:

Alertats sempre davant la militarització progressiva de la societat civil. També a Mallorca. Els objectius militars en els projectes públics adquireixen prioritat per damunt d'objectius cívics. Tots els Estats es preparen per a la guerra. No s'afirma d'aquesta manera. Es diu: defensa, seguretat nacional, dissuasió... Termes raonables, innocents.

Els recursos dedicats a la guerra es distreuen dels serveis socials i les armes van de bracet amb la fam en el Tercer Món. Una societat així es tanca el camí a la convivència democràtica. Les decisions en moltes coses és cosa de pocs (informació reservada, secret, etc.). Es produeix a la vegada un control progressiu de la intimitat personal per detectar elements «perillosos»...

Diario de Mallorca

Un diari per a tots els mallorquins

Dossier: ESTAT I PERSONA A LA SOCIETAT ACTUAL

8.—Cap a una església profètica i inculturada.

Ni el «religiosisme» d'una religió «trivialitzada» (horòscops...) ni d'una religió «meravellosa» (aparicions...) ni d'una religió orientalista... Ni el «secularisme» de «la mort de Déu» i de l'exclusiva feina social.

Ni tampoc una religió de disciplina, de jerarquia, d'ordre; una religió que, donant sentit transcendent als individus, s'orientin únicament cap els problemes personals, existencials; una religió privatitzada, intimista, amb espiritualitat per l'individu i el sentiment; una religió que indirectament justifiqui o legitimi el sistema capitalista vigent; una religió que identifiqui valors cristians amb el sistema social i econòmic vigent; una religió que desconeix la dimensió crític-social, política que té l'opció evangèlica.

Alerta a les tendències de neo-cristiandat o de reagrupament confessional fort.

Una església que no es deixa «privatitzar» ni pel capitalisme ni pel socialisme. I que el seu projecte de confessió de la fe la porta a configurar-se segons la paràbola-programa de l'evangeli: ser sal i llevat... servidora de l'home i dels pobles perquè puguin ser home i poble, lliures, solidaris, esperançats i alegres.

a) L'església ajudarà, doncs, a despertar la identitat, la individualitat i les diferències del poble, en dià-

leg amb una *cultura nacionalista*, a la vegada oberta. El perill de l'església rau en una pretesa encarnació «universal» —arrasadora de diferències, centralitzadora, anivelladora...— sense les concrecions necessàries. L'aquí i l'avui marquen essencialment.

b) L'església, enfront d'una anomenada cultura d'apatia, d'insolidaritat, d'indiferència social, de por... aportarà *cultura d'esperança solidària*. L'apatia és perniciosa, fatal i mortal com l'odi, en vista d'un home solidari. Les estructures polítiques, sindicals i associatives, que han degenerat en administració dins el negoci de l'administració del poder, han debilitat el subjecte solidari. Una mala rel, l'apatia, en tots els ordres per a la solidaritat i l'esperança.

c) L'església, enfront de dificultats, desencís i acusacions de «fer política» o d'intrusisme, ha d'empenyer una *cultura del compromís públic*, d'assumir responsabilitats envers la societat, principalment els qui, per preparació, rol social o vocació, poden contribuir a la cosa pública. No pot predicar el retorn al refugi de la vida privada. Esser, doncs, al carrer mitjançant la llibertat de pensament i d'expressió, el compromís amb les idees i les accions a favor de l'home i del país

d) L'església contra una cultura pragmàtica, supertècnica, consumista, injustament desigual i mal repartida aportarà una *cultura humanista, socialment austera*, es pot dir una revolució antropològica i social, confegida de lluita social activa que acompanya i fa possible l'avanç, en justícia i drets, de persones i grups espoliats i empobrits, aquí arran nostre i més enllà (els nostres tercers i quarts mons); recolzada en una interrupció del progrés, tràgicament accelerat damunt i contra pobles i persones; en un fre a tants «creixements» insans i insensats per estar-se sobre els altres; en una redimensió de l'altària del tenir sempre i cada cop més; en un anticonsumisme i auto-limitació...

* * *

No sé si he aconseguit un diagnòstic clar. És ben cert que les solucions no són fàcils. Sempre serà bo d'intentar conèixer sense prejudicis la realitat. Però no és suficient. És menester una nova voluntat política això sí basada en la convicció que les solucions als problemes encetats —ni que siguin econòmics— tenen una rel social i ètica, cultural. La realitat mínimament analitzada es converteix en repte urgent per a la consciència ètica i cultural de cada u i de tots. A partir d'aquí poden «tocar-se» els condicionaments que ens configuren, perquè no només no ens ofeguim, com a persones i poble, sinó que puguin ser eines per la construcció d'una persona feliç i d'una pàtria acollidora i forjadora esperançada d'un futur engrescador.

BARTOMEU BENNÀSSAR

 Edicions
 Disseny gràfic
 Publicitat impresa
 Fotocomposició
 Tipografia / Offset

tALLER GRÀFIC
RAMON
 JAUME BALMES, 43 - TEL. 75 44 32 - 07004 PALMA DE MALLORCA

75 Anys a Balears

LXXV aniversari de la Caixa de Pensions a Mallorca

Un concert extraordinari

En el marc dels actes commemoratius del 75.è aniversari de l'establiment de la Caixa de Pensions a Mallorca, la Fundació de LA CAIXA ha organitzat un concert extraordinari.

S'ha celebrat el dijous 17 de novembre, amb gran assistència de públic que es reüní en el recinte esplèndid del Teatre Principal de Ciutat.

L'obra simfònic-coral interpretada, que la tradició musical manté com una fita en les interpretacions anuals, ha estat l'ORATORI DEL MESSIES, de Georg Friedrich Händel.

Aquest oratori magnífic ha estat interpretat per THE SIXTEEN CHOIR AND ORCHESTRA, sota la direcció de Harry Christophers.

La interpretació ha constituït un èxit, ja assegurat per endavant puix EL MESSIES de Harry Christophers amb The Sixteen Choir and Orchestra té ben provada la seva solidesa en multituds de concerts i en els enregistraments de discs. La gravació discogràfica de l'obra, a càrrec d'aquests mateixos intèrprets, es va fer en directe a l'església de St. John, a la Smith Square londinenca, cosa inusual en els nostres temps que demostra la seguretat de l'orquestra, del cor i de la direcció. El disc, editat per la casa Hyperion, ha meregut els elogis de totes les revistes especialitzades en música clàssica.

Christophers afronta l'obra amb un grup reduït d'instrumentistes —vint, comptant l'orgue— i de veus —denou en total—, és a dir, en unes condicions que l'acosten a l'esperit de l'època de Händel, quan era difícil poder comptar amb grups orquestrals més nombrosos; d'altra banda, la utilització d'instruments d'aquell temps aconseguix fer més intens i creïble l'apropament.

FUNDACIO CAIXA DE PENSIONS

CONCERT DE CELEBRACIÓ
DEL 75 ANIVERSARI
DE "la Caixa" A BALEARS

Dia 17 de novembre de 1988, a les 21:30 h.
TEATRE PRINCIPAL, Palma de Mallorca

EL MESSIES
G.F. Händel
THE SIXTEEN
COR I ORQUESTRA
Director:
Harry Christophers

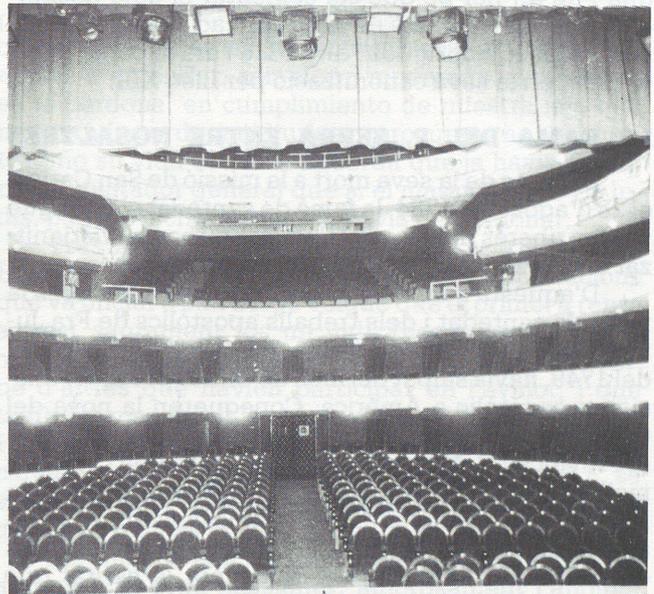

The Sixteen Choir va ser fundat pel mateix Harry Christophers el 1977 i el formen antics estudiants de música d'Oxford i Cambridge. Una de les seves peculiaritats més destacables és l'ús de veus soprano de dona i contralt d'home, així com la gran cura que posen a aconseguir un equilibri ajustadíssim entre les diferents veus.

L'orquestra del Sixteen Choir data del 1986 i la dirigeix Julie Miller. A més de la ja esmentada utilització d'instruments d'època, l'orquestra destaca per la seva tècnica interpretativa, basada en les troballes dels segles XVI i XVII.

Harry Christophers és un dels joves directors del Regne Unit. Nascut l'any 1953, va rebre les primeres classes de música a la catedral de Canterbury, on va arribar a ser corista principal; posteriorment, va ser alumne de la King's School de Canterbury i del Magdalen College d'Oxford. Va començar la carrera professional com a cantant fins que, el 1987, va fundar el Sixteen Choir, i des d'aleshores es dedica exclusivament a la direcció.

El públic melòman de Ciutat i de tot Mallorca, present a aquesta extraordinària audició, el 17 de novembre al nostre Teatre Principal, ha agraït amb llargs aplaudiments aquesta magnífica interpretació d'EL MESSIES de Händel.

La Fundació de LA CAIXA, sempre tan atenta al fet cultural, amb aquest concert de tanta qualitat artística, ha contribuït a donar un relleu esplendorós a les celebracions del LXXV aniversari de LA CAIXA A BALEARS.

Beat Juníper Serra!

Anotacions a una beatificació

per Pere-Joan Llabrés i Martorell

El proppassat 25 de setembre era el dia desitjat per molts qui, anys enrera, havien admirat i enaltit l'obra d'un mallorquí universal: el franciscà Pare Juníper Serra i Ferrer (Petra, 1713 - San Carlos de Monterey, 1784). Aquell diumenge lluminós de la tardor, el papa Joan Pau II proclamava, des de Sant Pere del Vaticà, que el savi i emprenedor framenor observant mallorquí, evangelitzador de l'Alta Califòrnia, podia ser venerat com a beat.

Des del 1792 en què fou beatificada Sor Catalina Tomàs —canonitzada per Pius XI el 1930— els mallorquins no havíem tingut el goig de contemplar aquesta glòria concedida a un germà nostre de sang, de llengua i de fe; per bé que cal esmentar el goig desbordant del nostre poble en la beatificació del germà jesuïta Alonso Rodríguez l'any 1825 i ara fa cents anys, el 1888, en la seva canonització per Lleó XIII.

LA FAMA DEL P. SERRA ENTRE NOSALTRES

Després de la seva mort a la missió de San Carlos, el 28 d'agost del 1784, la fama de santedat s'estengué per les riberes del Mar del Sud que ell havia cristianitzat establint nou missions a l'Alta Califòrnia.

D'aquesta llunyana Califòrnia arribà a Mallorca la fama de santedat i dels treballs apostòlics de Fra Juníper, que feia més de trenta-cinc anys, el 13 d'abril del 1749, havia salpat del moll de Ciutat per esser missioner apostòlic a Amèrica. Conegueren la nova del traspàs del P. Serra primer els seus germans d'Orde: el Provincial P. Miquel Pellicer va rebre una carta del mallorquí P. Joan Sancho de la Torre, guardià de San Fernando de Mèxic, signada el 25 de novembre del dit any 1784. «Deixà aquesta vida mortal com els justs —escrivia el P. Sancho—... era tanta la caritat que sempre manifestà a aquests pobres indis que es va atreure no tan sols tot el poble sinó també les persones de caràcter. Tots deien amb veu alta que *aquell home era sant* i que les seves obres eren les pròpies d'un apòstol; aquest concepte piadós es va tenir sempre des que arribà a aquest regne i s'hi és mantingut continuadament».

De «venerable» ja el qualifica el seu company, confident, confés i admirador, el P. Francesc Palou en el títol de la seva *Relación històrica de la Vida y apostòlicas tareas del Venerable Fray Juníper Serra*, que fou estampada a Mèxic tres anys després de la mort de Fra Juníper i és adreçada especialment a la informació dels seus conciudadans de Mallorca.

L'any 1789 el retrat del «Venerable» P. Serra ja fou col·locat entre els fills il·lustres de Mallorca a Cort per iniciativa del Provincial dels menors.

L'ESGLÉSIA NOSTRA

Però la fama del gran Apòstol de Califòrnia s'anà esvaint. L'exclaustració dels frares a Mallorca, i a tot l'estat espanyol el 1835, i la precedent secularització de les missions californianes per part del govern mexicà el 1831, feren que s'anàs perdent la memòria de la gran gesta que Fra Juníper i altres franciscans, molts d'ells mallorquins, protagonitzaren en la cristianització de l'Alta Califòrnia.

El 1848 l'Alta Califòrnia passà de Mèxic a mans dels Estats Units de Nordamèrica. El 1865 el president Lincoln retornà a l'Església bona part de les antigues missions. L'obra del P. Serra començà a ser reconeguda als USA fins que l'any 1927, a Washington, en el Capitoli, l'estàtua del missioner mallorquí és dreçada per representar l'estat de Califòrnia, un dels més pol·lents avui en dia dels Estats Units.

A Mallorca, va ser el prevere petrer Mn. Francesc Torrens qui reviscolà a la vila nadiua el foc colgat de la veneració al P. Serra. El 1913, segon centenari del naixement del gran missioner, va promoure les festes commemoratives que culminaren en l'erecció del monument i va publicar el *Bosquejo històric del V. P. F. Juníper Serra*, per fer conèixer a tothom les virtuts apostòliques del fill més il·lustre de Petra.

Després la història ja és més coneguda, i no sempre ha estat gloriosa, sobretot perquè la figura del P. Juníper Serra ha estat manipulada de valent: abans i durant la segona República espanyola, després de la guerra civil amb el «nacional-catolicisme» triomfant. Fins i tot els mateixos petrers solen desconèixer la vertadera grandesa espiritual i cristiana del seu compatriota. Actes oficials, museus i visites superil·lustres, taringues de «Amigos» i comparses ianquis amb ambaixadors, militars, còsols i la resta de parafernàlia, han presentat als mallorquins i als petrers en concret més un personatge «made in USA», o un aventurer «adelantado español», civilitzador més que evangelitzador, enfosquant el vertader perfil del gran home de Déu i d'Església, donat en cos i ànima al bé espiritual i corporal dels seus estimats indis, un dels més grans missioners que ha tingut sens dubte l'Església catòlica.

MANCANCES A UNA BEATIFICACIÓ

És lamentable de veres que la beatificació no hagi servit per aclarir aquest embull.

Primer de tot ha faltat una vertadera planificació cultural, en l'ampli sentit d'aquest terme que abraça també el pastoral. No hi ha hagut un esforç, per part dels qui en tenien la responsabilitat, de presentar la vertadera imatge del servent de Déu que el papa pro-

posava com a model en el seguiment evangèlic del Senyor, el 25 de setembre.

Els mateixos tòpics USA-espanyolistes, la desorganització en els viatges —i no pelegrinacions— a Roma on brillà la manca també de motivacions il·lustrades per la figura del sant missioner, el desastre de les informacions a la premsa, TV, ràdio, etc., el localisme i folklorisme amb què es presentaren les celebracions de la beatificació just centrades —així ho semblava— a Petra: tot aquest caramull de desventures ha caigut sobre una de les figures més lluminoses del passat històric de Mallorca i de la seva Església.

Malauradament hem de confessar que la beatificació no ha servit per il·luminar adequadament la figura gegantina del P. Serra, sinó tal volta per desfigurar-la més, o almenys fer perdurar els vells desenfocaments.

L'ACTITUD DEL P. SERRA ENVERS ELS INDIS

L'any passat, quan es rumorejà que pel setembre el papa beatificaria Juníper Serra a Monterrey, es va destapar la caixa dels trons: el missioner mallorquí havia estat un opressor dels indis!

La premsa, engolidora i escopidora de sensacionalismes, va difondre la notícia als quatre vents. La premsa d'aquí també, i no en parlem de l'espanyola. La calúmnia no trobà una resposta documentada i llampant.

El tro procedia d'uns pobres indis de Califòrnia, amargats sens dubte per la seva situació marginal, desinformats històricament perquè altrament haurien dirigit les seves protestes contra els ianquis i no contra els missioners franciscans ni fins i tot contra els colonitzadors espanyols.

És ben clar que l'obra evangelitzadora de Fra Juníper es desenrotllà en el marc d'una institució colonial de la corona espanyola, que pel Patronat concordat amb la Santa Seu des del descobriment d'Amèrica encobeïa l'acció missionera. La dependència econòmica i la protecció civil de part dels polítics i militars espanyols és evident. Però cal aclarir les actituds del P. Serra en aquesta situació. No pretenc fer aquí una reivindicació exhaustiva de l'obra evangelitzadora del P. Serra. Només presentaré uns documents que deixen ben a les clares quina era l'estimació, amb obres i de veritat, que demostrà Juníper Serra als indis californians.

Quan dia 13 de març del 1773 presenta al virrei Bucareli 31 peticions, la novena és aquesta: la direcció, comandament, càstig i criaça dels indis batiats pertany exclusivament als missioners, llevat solament del càstig pels delictes de sang, com és costum immemorial des de la conquesta de Mèxic, cosa que no compleixen els militars. Reclamar aquest dret per a l'educació dels «pobres neòfits» és sostreure els indis a les arbitrietats i àdhuc injustícies dels colonitzadors. No hem de judicar, per altra banda, els sistemes de càstig d'aquell temps amb els criteris pedagògics actuals. Certament la correcció imposada a les faltes dels indígenes pels missioners, no es pot ni comparar amb la que imposaven o haurien imposat els militars.

Pintura del P. Serra a la façana de Sant Pere del Vaticà el dia de la beatificació

Però fins i tot en un delictes de sang prou conegut, l'assalt a la Missió de San Diego i assassinat del P. Lluís Jaume dia 5 de novembre del 1775, el P. Juníper suplica al virrei Bucareli en carta de dia 15.12.1775 que no faci matar els indis culpables d'aquella mort: «Darle a entender, con algún moderado castigo que se le perdona, en cumplimiento de nuestra ley, que nos manda perdonar injurias, y procúrese no su muerte, sino su vida eterna». Recorda que ja havia demanat al Visitador general que si el mataven a ell els indis, pagans o cristians, se'ls havia de perdonar.

Tres anys més tard, el 4 d'octubre, escriu també a Bucareli i li conta com a les primeres confirmacions que va oficiar a San Diego volgué que el primer a rebre aquest sagrament fos un indi, Diego, condemnat a mort per l'assassinat del P. Jaume; en confirmà també d'altres que havien participat en l'avalot, i que també havien rebut la gràcia del perdó pels precés del P. Juníper. «Estas, Señor Excelentísimo —deia a Bucareli—, son las resultas de la benignidad que V. E. se sirvió usar con estos miserables. Dios se lo remunere con copiosísimas bendiciones».

Els indis —ens ho conten testimonis oculars— adoraven el gran missioner: amorosament l'anomenaven «Padre viejo».

Juníper Serra, com escriví el nostre bisbe, fou «servent de Déu i dels indis», indissolublement. Per això Joan Pau II, en visitar la tomba del gran Apòstol de Califòrnia pel setembre de l'any passat, enaltí la gran defensa que el P. Serra féu dels drets dels indis i l'esforç per la seva promoció en tots els ordres. Els detractors desinformats que protestaren de l'homenatge papal al nostre Juníper feren simplement el ridícul pel seu nombre insignificant i la seva poca personalitat. Més hem de lamentar, doncs, que entre nosaltres mitjans d'informació mallorquins i forasters divulgassin, com una objecció seriosa a la beatificació, aquestes protestes fora seny i fora causa històrica.

Cal que ens esforcem, entre tots, perquè el beat Juníper Serra, també a la pàtria nadiua, sigui conegut i amat.

L'Alguer a Mallorca

Aquest és el títol d'un fullet que es va difondre aquí el mes de setembre, publicat per l'*Obra Cultural de l'Alguer*, amb motiu de la visita que la dita entitat organitzà a Mallorca per tal d'estrènyer els llaços entre aquella ciutat de Sardenya i la nostra illa, llaços que per altra banda són ben històrics i que quedaren refermats amb l'agermanament de l'Alguer amb Ciutat de Mallorca.

EL DICCIONARI CATALÀ DE L'ALGUER DE MN. JOSEP SANNA

A la visita, ben cordial i farcida d'actes informatius i simbòlics, cal remarcar la presentació del DICCIONARI CATALÀ DE L'ALGUER que es féu, en primícia absoluta, a Ciutat de Mallorca, i concretament a la Casa de Cultura l'horabaixa del dia 16 de setembre.

És una obra de 1.150 planes, acuradament publicada sota la responsabilitat editorial de la Fundació del II Congrés internacional de la Llengua Catalana, acabada d'imprimir l'agost d'enguany. Quan es va presentar, doncs, a Ciutat tot just havia sortit de la impremta.

El pròleg és del mallorquí Joan Veny, conegut dialectòleg, que s'ha interessat vivament pel dialecte alguerès i que aplaudeix de cor la publicació d'aquest Diccionari, repertori de prop de 25.000 lexemes, «obra molt valuosa i enormement útil per als algueresos, en primer lloc, però també per als estudiosos de la nostra llengua històrica, que hi trobaran un filó per a les seves recerques».

Mn. Sanna, que emotivament dedica l'obra «als meus pares, que m'han donat la llengua catalana», és un estudiós apassionat i investigador constant i lúcid de la llengua que la conquesta de Pere el Cerimoniós va implantar a la ciutat sarda de l'Alguer el 1354, després de treure els habitants de llengua sarda i de fer que famílies del Tarragonès, del Penedès i de les Balears s'establissin a la ciutat-fortalesa, que des de feia segles coneixia el domini de Gènova.

Malauradament Mn. Sanna, retingut a l'Alguer per una penosa malaltia, no pogué venir a Mallorca a fer la presentació del seu Diccionari. En nom d'ell la féu Pere-Lluís Alvau, president de l'Obra Cultural algueresa. També intervingué en aquesta presentació el Prof. Jaume Corbera, que va fer una exposició molt documentada i interessant per al públic alguerès i mallorquí que omplia la sala de la Casa de Cultura sobre les semblances entre el mallorquí i l'alguerès, els seus trets conservadors illencs i la seva distinta o pareguda evolució. Jaume Corbera ha fet diverses visites a l'Alguer amb interès filològic per estudiar aquell dialecte català i demostrà ferm en aquesta intervenció els seus coneixements sobre l'alguerès, i les influències sofertes de part dels dialectes sards —el logudorès principalment—, del castellà, italià i francès.

Tots els qui hem visitat l'Alguer —aquests dar-

ers anys han sovintejat aquestes visites, la darrera de les quals fou a finals de juliol, promoguda per «Obra Cultural Balear» — ens hem emocionat davant la conservació de la nostra llengua a aquella ciutat única, però hem palpat la seva situació precària. Dels actuals 45.000 habitants, com diu Mn. Sanna a la «Prefació», només 20.000 al màxim parlen alguerès. «La missa celebrada setmanalment en alguerès, una activa escola elemental d'alguerès, una vida nova del teatre popular dialectal, la forta expansió de la cançó, los fructuosos contactes culturals amb la Catalunya, són elements nous —escriu Mn. Sanna— que temporen de contrarrestar les influències de l'italià i la presència numerosa, no sempre favorable de persones no alguereses. Siguerà una des defensa suficientment forta?».

Certament una defensa assenyada i científica és aquesta del Diccionari de Josep Sanna, un de tants d'eclesiàstics algueresos que han treballat pel manteniment i enaltiment de la llengua pròpia. Hem de lamentar que Mn. Sanna hagi mort, el 10 d'octubre, tot just després de veure publicada la seva obra. Al cel sia! Les dificultats, com sabem, no són poques ni minses. Els catalan-parlants de l'Alguer mantenen criteris diversos: opció per la llengua estàndard catalana, pel manteniment aferrissat de les seves modalitats, i no hi manquen tampoc els «gonellistes» semblants als nostres.

És aquest un repte cultural no solament per a l'Alguer, sinó per a tots els Països Catalans amb solidaritat amb ell.

LA VISITA A LLUC

El diumenge dia 18 els algueresos pujaren a Lluc on participaren en l'Eucaristia i pogueren escoltar el cant de la Sibil·la, cantada per un escolà. És prou conegut que també la nit de Nadal a la Catedral de l'Alguer un canonge canta el «Signum Judicii», corresponent al nostre cant de la Sibil·la. La lletra és molt semblant i la tornada és igual a l'encapçalament i final de la nostra Sibil·la: *Al jorn del Judici parrà qui haurà fet servici*.

Com a record d'aquesta visita, els algueresos deixaren a Lluc la melodia impresa i enregistrada en un cassette de la seva Sibil·la.

P.-J. LLABRÉS

PUBLICACIONS DEL SANTUARI DE LLUC

III^a CORONA POÈTICA A LA MARE DE DÉU DE LLUC

Diversos autors, pp. 134, 21'5 x 14 cm. PVP 700 ptes.

POBLE-ESGLÉSIA LOCAL. VINT ANYS DE POSTCONCILI A MALLORCA

Josep Amengual i Batle, pp. 280, 21 x 13'5 cm. PVP 1.100 ptes.

IV^a CORONA POÈTICA A LA MARE DE DÉU DE LLUC

Diversos autors, pp. 146, 21 x 13'5 cm. PVP 1.000 ptes.

NOVES GLOSES POPULARS A LA MARE DE DÉU DE LLUC

Diversos autors, pp. 42, 21 x 13'5 cm. PVP 300 ptes.

LES LLEGENDES DE LES TERRES DE LLUC

Gabriel Janer Manila, pp. 58, 24 x 16'5 cm. PVP 450 ptes.

POEMA DE L'AVE MARIA

Miquel Gayà, pp. 22, 21 x 13'5 cm. PVP 200 ptes.

MANUAL DEL PELEGRÍ (ANY DE LLUC 1884-1984) (història, salms, música...)

Comissió de Celebració i Pregària, pp. 128, 15 x 11 cm. PVP 150 ptes.

MARIA, MARE I MODEL

Teodor Úbeda, bisbe de Mallorca, pp. 102, 21'5 x 16 cm. PVP 300 ptes.
(També hi ha edició en castellà).

BREVE HISTORIA DEL SANTUARIO DE NTRA. SRA. DE LLUC

Gaspar Munar Oliver, pp. 56, 24 x 17 cm. PVP 250 ptes.

EL HERMANO BARTOLOME SUSAMA

Lorenzo Rotger, pp. 136, 17 x 12 cm. PVP 50 ptes.

GRAVACIONS DE L'ESCOLANIA DE BLAVETS

Disc II. d. LLUC. CANÇONS DE L'ESCOLANIA

PVP 700 ptes.

Disc c. d. ELS BLAVETS DE LLUC CANTEN... CANÇONS DE CONCERT

PVP 300 ptes.

Disc c. d. ELS BLAVETS DE LLUC CANTEN... A LA MARE DE DÉU

PVP 300 ptes.

Cassette LLUC. CANÇONS DE L'ESCOLANIA

PVP 300 ptes.

Cassette ANY DE LLUC 1884-1984. CÀNTICS DELS PELEGRINS

PVP 350 ptes.

JUST AMB UN DIT

COBRAU, INGRESSAU, CONEIXEU EL SALDO
I L'EXTRACTE DE COMPTES

*Just amb un dit, utilitzant la Targeta «SA NOSTRA»
i els nostres Caixers Automàtics,
disposau dels vostres doblers,
realitzau ingressos, consultau el saldo
i obteniu un extracte del vostre compte,
en un instant i còmodament.*

CAIXA DE BALEARS
"SA NOSTRA"